Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 АВГУСТ 18
Намарай эхин (бишэн) hарын 1
СРЕДА
Гарагай 4
№ 153 (18769)
газетын сэн:
захилай—2 түх.
Хэлсээтэ сэн.

Адууhа малда—элбэг тэжээл

ШАНАРТАЙГААР, ЕХЭЭР БЭЛЭДХЭХЭ

Энэ жэлэй тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэри ехэл бэрхэ-гэйтэй байдалда хэгдэжэ байна. Хагсуу хүйтэн хаба-рай үдэрнүүд, ааяма халуун, ган гасуур зунай hараа-нуд, августын эхинhээ болоhон уhанай аюул энэ ха-рагдалгатай хаhада ехэл муугаар нүлөөлбэ.

Байгша оной июль hарын эхээр Кабанскын районой Байгалай туршалга-үйлэдбэрнин ажахын бааза дээрэ туршалгын үбhэ хайшан гэжэ hалхитуулан хатаа-ба тухай асуудалаар республиканска семинар-зүблөон үнэргэгдөө бэлэй. Энэ семинарай хүдэлмэридэ хабаа-далсаhан республикын хүдөө ажахын министр Н. Н. Найдановтай манай корреспондент Д. Дондоков уулза-hадаа, мүнөө жэлдэ үбhэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ ямар hарга зорилгонуудай табигдаhан тухай асуудалаар ярилцаhан байна.

Хүтжэлтын зогсошо-ре сагта үбhэ тэжээл болгодо эдлэй янзын арганууд хэрэглэгдэ-даhан гэшэ ааб даа. Үрэгэйшье онол арга-дай дүршэлнүүд яhа-лтай байгаа. Нимэ онол нүгүдые зүбөөр хэрэглэ-шадаhан ажахынуудай шанартай, протеин, ка-альбэтэй үбhэ саг нөөсэлжэ, нинтынгээ а малые хангадаг бай-гэшэ. Эндэ жэшээнүү-ые дүрдахаар ааб даа. Хубилган шэнэдхэл-болоhон сагhаа хойшо, дүрэн «эрхэ сү-бhан ажахынуудай түү-онол арганууддаа хэрэг-а байха, үбhэ тэжээл ажахын кампаниие марта-байгаа бэшэ юм гү? сангуудай hуула табиг-, үдэр бүхэндэ үнэ дай арагүйөөр хэдэ нэмэжэ байгадань, түү-онол арга. Дүй дүршэл-нөөсөө нөбтэрүүлхэ гээ-хосуушье боложо ма-

Мэ бэрхэтэй эрхэ бай-а хараада абан, Мини-дэй Совет, Хүдөө ны министерство июль-гэй хэршэгдэhэн ногоо-ни гээд hалхитуулан-ха, hайн шанартай тэ-бэлдхэхэ асуудалаар Кабанска семинар-ай туршалга-үйлэдбэ-ажахын бааза дээрэнь ны байна. Нимэ аргаар бэлэдхэгдэhэн шанарайнгаа, мүн-гэ зүйлнүүдэрээ ви-ай ногооной гурил-ашье дутуугүй байдаг-ньень нягедхеед. Хоёр-ны хэлэбэл, нёдондо бэлэдхэгдэhэн тэжээ-ны дүн дээрэ тогтохо, мүнөө жэлэй кампаниин урда ямар асуудалнуудай табигдаха тухай хэлэхэ гэhэн зорилго табиhан байгаабди.

— Николай Намдыкович, хэнэйшье мэдhээр, недондо сагай уларилай тогтуурнгүй байhан ушарhаа, республикын ажахынуудай тэжээл нөөсэлхэ талаар зориhондоо хүрэжэ шадаагүй бэлэй. Эндэ гол шалтагаанинь эли болоhохой ааб даа. Зүгөөр үшөө ямар шалтагаанууд энэ кампанида бahал нүлөөлэлсэhэн байна гээшэб?

— Сагай уларил гэлсэhэбди. Дэлгүүрэй экономико-ехэхэн нүлөө үзүүлбэ. Нула табигдаhан сэн, үнэтэй ба-лошоhон техникэ, машина, тоhо түлишын материал, үрэhэ хүрэнгэ, hалан hандаржа байhан ажахынуудай, хүл дээрэжэ гараагүй фермернүүд гэхэ мэтэ тоолоо hаа, арбан хурганhаа холо үлүү болохоор асуудалнууд сэхэ нүлөөлөө гэхэдэ алдуугүй. Нимэрхүү шалтагаанууд дээрэhээ нинтын болон хубинин ажахынуудай үнэрлэн жэлдэ хэрэгтэй болохо бүдүүн, шэмэгэ тэжээл, талха тарилаан, зүнд бэлэдхэжэ шадаагүй hэн.

Тусхайлан хэлэбэл, республикын адууhа малда үбэлэй-хабарай үедэ хүрэхэ бүхыдөө 1 миллионноо халта үлүүхэн тонно тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл үйлэдбэрилэгдэхэ ёhотой аад, hайн жэлнүүдтэ бидэ 800 мянган тонно хүрэтэр тэжээл арай-шамай бэлэдхэжэ абаhабди. Условно малай толгой бүхэндэ дунда зэрэ-тээр 10—14 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл тараалгадажа үгдэнэ. Энэнь зоотехническэ нормоhоо хоёр дахин бага болоно.

Үнгэрhэн малай үбэлжэлгэ илангаала хүндэхэн байба. Нэгэ толгой малда миль 8,2 центнер гэхэ гү, али урданда жэлэйхиндэ орходоо 1,4 дахин бага тэжээл нөөсэлгэдэhэн байгаа. Республикын дүнhоо доошоо бэлэдхэhэн районуудай тоодо: Баргажанай (7 центнер), Сэлэнгын (7,5 центнер), Бэшүүрэй (7,9 центнер-, Хоринин (8,0 центнер) районууд оролсоо. Хойто болон хадата районууд — Баунтын, Ируунын, Захааминай, Ахын районууд условно мал бүхэндэ ороhоодоо 3,7—5,6 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл бэлэдхэhэн байна ха юм.

— Нимэ бэрхэтэй байдалда ороhон районууд, ажахынуудай республикаhаа гадуур ондоо нютагуудаар тэжээл бэлэдхэхэ баатай болоhонинь эли. Энээн тушаа хэдэл үгөөр...

— Зүб лэ даа. Республикымнай олохон ажахынууд Монголдо, Шэтын, Эрхүүгэй, Амарай областынуудта тэжээл бэлэдхэхэ баатай болоо hэн. Ондоо регионуудаа хэды шэнээн тэжээл бэлэдхэгдэжэ асарагдааб гэжэ мүнөө хэлэhэнэйшье үлүү хаш. Зүгөөр тэжээл бэдэржэ ябаха, тэндэhээ шэржэжэ асарха, бэлэдхэхэ гэшэ ажахынуудай финансова байдалда ехэл хүндэхэн байhанинь эли. Мүнөө байhан түмэр харын тарифай, тоhо түлишын үнэ сэнгүүдэй үедэ шэржэжэ асарhан тэжээл одоол алтанай сэнтэй болоо ха юм.

— Энэ жэлэй малай үбэлжэлгын үедэ нинтын адууhа малые үбhэ тэжээлээр хангаха асуудал эгэл мүнөө тон хурсаар табигдана ёhотой. Байгша оной байдалаар тэжээл бэлэдхэхэ кампани хүнгэн бэшэ байхаар хүлеэгдэнэ.

— Тиимэ. Би танние зүбшөөхэ байнаб. Июнь hарын хорёод болотор ехэл хагсуу хүйтэн байжа, ногооной болон таримал ургамалнуудай ургасын hарасада ехэл муугаар нүлөөлбэ. Эдэнэй ургасань нилээд аалидаhан байгаа бшуу. Июль hара соо ороhон бага зэрэгэ бороогой hүүлээр ногоон яhала hайжарна.

Хэзээ хэзээнэйхиндэ орходоо мүнөө жэлдэ ехэл шангахан хүдэлжэ гараха болоhобди. Байгша ондо условно малай толгой бүхэндэ дунда зэрээр 12,7 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл талха тарилаан зүйл оруулайгүйгөө бэлэдхэхэ ёhотойби. Энэ хараада хүрэхын тула ажахынууд хариусалгатай хаhа соо бүхыдөө 343,4 мянган тонно үбhэ, 902,7 мянган тонно сенаж, силос, 12,2 мянган тонно витаминтай ногооной гурил, 207,4 мянган тонно hолоомо нөөсэлхэ хэрэгтэй. Хараад үзэхэдэ, ехэхэн ажал манние хүлеэнэ.

— Николай Намдыкович, энэ жэлэй тэжээл бэлэдхэлгэдэ ямар гол юумэндэ анхарха шухала болоихоб?

— Үбhэндоо эдыдэ, тэдыдэ ороогы гэhэн захиралта үгтэхэ аргагүй. Ажахынууд энэ хэрэгээ өөhэдөө hайн мэдэнэ. Бээ даагаад, хариусалга ехэтэйгээр хандаха гэжэ хэлхэ байнабди. Гол асуудал гэбэл, мүнөө жэлдэ тэжээл ехээр аад, hайн шанартайгаар нөөсэлхэ гэhэн зорилго эдэнэрэй урда табигдана. Эндэ юун гэжэ хэлэхэеэ hананабшин гэхэдэ, урда жэлнүүдтэ бидэ ногоогоо сабшаад, хатааhан хойноо обоолжо, hурилдаг байгаабди. Нимэ үнарта үбhэнэй тэжээлтэ хубинь ехээр алдагдадаг байгаа бшуу. Харин байгша ондо сабшалан ногоогоо хэршээд, hалхитуулан хатааха ба тюк болгон багсалха гэhэн зорилго хараалгаабди. Нимэ онол арга урдардаг-салай мүртэй хэрэглэдэггүй байhан гээшэ. Нёдондо бүхыдөө бэлэдхэгдэhэн үбhэнэй ороидоол 1,8 процентнь нимэ онол аргаар нөөсэлгдөө бэлэй. Иваргын, Кабанскын районууд энэ түрүү олол аргаар үбhэе бэлэдхэдэг заншалтай болонхой.

Шанарай талаар тогтохо болоо hаа, үнгэрhэн жэлдэ республикаа дотор бэлэдхэгдэhэн үбhэнэй 12 процентнь 1-дэхи, 31 процентнь 2-дохи, 30 процентнь 3-дахи, 18 процентнь ямаршье класста оруулагдаагүй. Сенажай, силосэй шанарынь ехэл муу байгаа. Эндэhээ ямар тоошолол хэлтэйб гэбэл, бидэ жэл бүхэндэ hайн шанартай тэжээл нөөсэлхэ гэжэ оролдонгүйгөөр яажаб даа, ехые бэлэдхэжэ абахын түлөө тэмсэнэди. Нимэ байдал дээрэhээ продукци үйлэдбэрилгдэ ехэхэн хэмжээнэй тэжээл таргашалагдана бшуу. Хараад, жэшээлэд Үзэхэдэ, зоотехническэ нормын ёhоор 1 центнер шэгнүүр абахын тула 13,6 центнер, 1 центнер hүнэй түлөө 1,5 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээлэй хэрэгтэй болохо hаань, харин үнэн дээрээ 1992 ондо шэгнүүртэ 21,1 центнер, hүнд—2,5 центнер тэжээл таргашалагдаhан байна. Эндэhээ үйлэдбэрилгдэhэн продукциин өөрынь үнэ сэнгынь угаа ехэ болоно ха юм.

— hүүлшын асуудал. Үмсын ажахынууд энэ жэлдэ яажа, ямар аргаар үбhөөе бэлэдхэхэе байнаб?

— hүүлэй жэлнүүдтэ хубини ажахынуудта малай тоо толгойнь яhала олошорбо. Энэ hайшаалта хэрэгтэ колхоз, совхозуудай, эбэлнүүдэй, нэгэдэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшод шадаха соогоо туhалха, үмсынгөө малда үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэнь дэмжэлсэхэ ёhотой. Туhаламжань эдэбын байгаа ааб даа. Сабшалан таhалагдажа үгтэхэдөө, муу гаалар бэшэ, харин хэлсээнэй ёhоор нөөсэлhэн тэжээлэйнгээ тэн хахадыень ажахыда үгэхөөр hайн участогуудаа үгтэхэ жэшээтэй. Зарим ажахынууд бэлэдхэhэн үдэсээ, hолоомоёо, сенажаа үмсэдэ худалдадаг заншал бahал бии.

Олохон ажахынуудта бэлэдхэгдэhэн тэжээл хулгайда ородог. Нимэ баримта юу гэршэлнэб гэхэдэ, эдэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд үмсынхидэй өөhэдтөө тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэнь туhаламжа үзүүлнэгүй. Энэ талаар бодото хэмжээ абабал, нинтын тэжээл хулгайда ороохоёо болноулагдаха hэн.

Нёдондо жэлдэ үмсэдэ байhан 357,4 мянган тонно малдаа бүхыдөө 132,5 мянган тонно гэхэ гү, али толгой бүхэндэ 4 центнер үбhэн бэлэдхэгдэhэн байна. Нимэ хангагдаhан мал үнгэрhэн үбэлжэлгые яhала гэмгүй дабажа гараа. Эндэ ондоо тайлбарн хэрэггүйл даа.

Россин правительственна делегаци ерэхэнь

Россин Федерацийн Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо О. Сосковец түрүүтэй Россин правительственна делегаци августын 22 багта республикадамнай ерэхэнь Экономикын эдэб hалбаринуудай министрнүүд ба министрнүүдэй орлогшонор, гүрэнэй комитедүүдэй, Түбэй банкин ба бусад зургааануудай түлөөлэгшэнэр делегацийн бүридэлдэ ороно.

Авиационно үйлэдбэрнин нэгэдэл, «Электромашина», «Бурятгерммаш», мотоор бүтээлгын заводууд гэхэ мэтын предприятинуудай хүдэлмэритэй үндэр айлшаднай хоёр үдэрэй туршада танилсаха юм. Гадна Зэдын, вольфрам-молибденэй комбинадта, Харанхын плавико-шпадай, Түгнын нүүрhэнэй уурхайнуудта, Гусиноозерско ГРЭС-тэ хүрэхэ аабза. Уhанай үерлэлгөөо уламжалан, республикада тохёолдуулагдаhан айхабтар ехэ гарза хохидолой хойшолонгуудые хараха ёhотой. Правительственна делегацийн ерэhэнэй hүүлдэ манай республикада туhаламжа үзүүлхэ талаар тодорхой хэмжээнүүдэй абтаха байhанинь сохом.

Э. ДАГБАЕВ,
нинтын эмхинүүдтэй холбоо тогтоохо, мэдээсэлэй ба хэлхээ холбооной талаар Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй таhагые даагша.

Улаан-Үдэ хотын захиргаанда

ГЭР БАЙРАНУУДТА—ГОЛ АНХАРАЛ

«Улаан-Удын байрын гэрнүүдые уhанда орохо аюулhаа сараха болон үерэй хойшолонгуудые зайсуулха талаар хэмжээнүүд тухай» (№ 316. 1993 оной июлийн 23), «Уерhөө хохидоhон хүн зонине хангаха хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» (№ 342. 1993 оной августын 13) нинслэл хотын захиргаанай толгойлогшын захиралтануудай үндэhөөр Улаан-Удын захиргаан районуудай захиргаануудай толгойлогшоноройл, байрын гэрнүүдэй коммунальна ажахын управлениинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй, ЖЭУ болон ЖЭК-эй хүдэлмэрилэгшэдэй урда уерhөө хохидоhон байрын гэрнүүдэй жасые шэнжэлхэ асуудал табина. Гэр бүхэнние шэнжэлээд, заhабарилгада, дулаалалгада хэрэгтэй барилгын материалнуудай хэм хэмжээе тодорхойлхо шухала. Промышленна болон автотранспортна предприятинуудтай хамта хэлсээд, үертэ абтаhан зонине, hуудал байдалдань хэрэгтэй зүйлнүүдые өөхэ зорилготойгоор графигай ёhоор автотранспортаар хангаха юм.

СОНОСХОЛ

Арадай депутадуудай Улаан-Удын горсовет нинслэл хотодо ажаhуудаг бүхы шатын депутадуудые уhанай аюулай хойшолонгуудые зайсуулха талаар асуудал шиндхэхэ зүблөөндэ урина.

Горсоведэй Ехэ танхим соо (Лепинэй үйлсэ, 54-дэхи гэр) 1993 оной августын 18-да 16 сагта энэ зүблөөн үнгэргэгдэхэ.

ХИЛЭЭМЭНЭЙ, hҮНЭЙ СЭНГҮҮД ДАХИН НЭМЭЭГДЭБЭ

УЛААН-УДЭ (ИТАР — ТАСС-ай корреспондент Сергей Трофимов). Республикада хилээмэнэй ба хилээмэнэй зүйлнүүдэй сэнгүүд дунда зэргэнь 1.5 дахин шэнээр нэмээгдэбэ. Жэшээнь, августын 17-hоо эхилжэ, шэнинсын батон 150 түхэриггэ, хара хилээмэн 80 түхэриггэ болоoо. Дулаанай ба зайн галай үнэтэй болоhон дээрэhээ, мүн ороohоной үнэ сэнгэй дээшэлүүлэгдэhэн, эгээн бага салингай хэмжээнэй ехэ болоhон дээрэhээ хилээмэнэй сэн дахин нэмээгдээ гэжэ Сэнгүүдэй талаар урданай автономин гүрэнэй комитедhээ ИТАР—ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсээ hэн.

Энэ үдэрhөө эхилжэ, hүнэй зүйлнүүд бahал үнэтэй болобо. Нэгэ литр hүнэй түлөө 198 түхэриг түлөхэ хэрэгтэй.

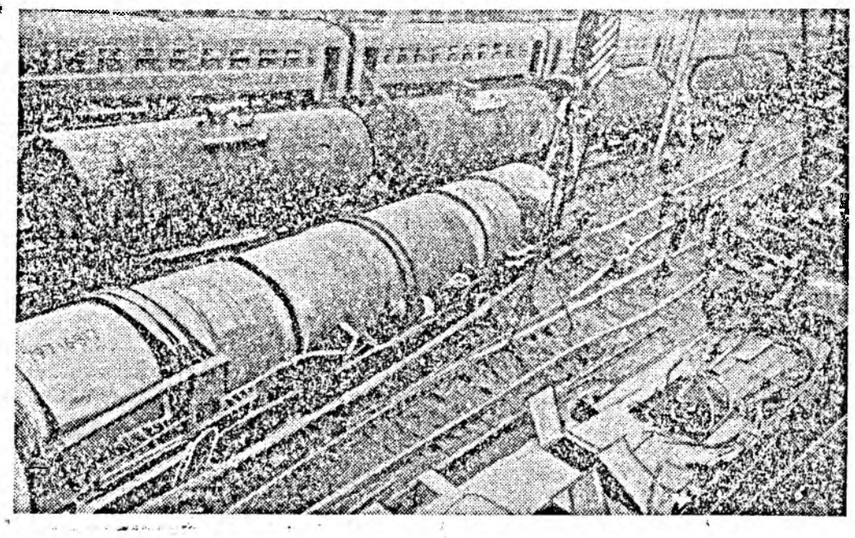

ХУРА БОРООГОЙ hААТУУЛААШЬЕ hАА...

Багатайн аймагай «Окколхозодо үбhэ хүтүлэг жэлдэ ябажа Ажахын түб Хандагуурнаhаа холо Сэ-ршодог сабшалан Георгий Федорович ковай звено хүдэлдэ-Оронгын сабшалан Петр Георгиевич Ми-даадаг сньhоолодамал звеногой гар-жэлдэ үбhэ сабшана. дал бэлэдхэгдэhэй урагшатай hайнаар гаhын аргагүй, эдэбэ-ргагууд hаад татаад-ка юм. Нэгэдохеэр, бойгор элбэг бэшэ, халуун зун болоhо. муу ургаа. Дээрэ-хорото тарилаа дай-үбhэ ногоо хиргаг Тинхэдэ үбhэшэдэй сабшалайгай сэхэ-лаhайн үбhэ сабшаад ь, аадар адхаржа, удьнень нягталан да-жаартай, буртай худ-бо.

Үбhэ хуряалгаяа яhа-гэй hайнаар эхилэ-Механизаторнуудай ньхэрэ hэн ту-ректористнууд Павел евич Ощурков, Ана-Алексеевич Грудинин, Алексеевич Макси-ван Михайлович Гру-гэшэд хэлыхэн үдэр гектар талмайн үб-шаа,—гэжэ, Георгий вич hанаа алдан ур-лэлнэ.— Фермын үб-hэ хадагалдаг газарта зоожэ абаанхаа. Үлөөнынь эндэхэнэ үндэр газарта нурилга гэжэ ниндээ hэмди.

Үбhэнэй хатахатайнь 300 гаран центнер hалнин фермэ руу зоожэ үрдэд, үбhэшэд Виктор Максимов, Иван Грудинин, Виктор Соловьев гэгшэдэй түрүүшынгээ hүри бэдхоогоод байгарнь, тэнгэри бүрхэжэ шэнга hалхин буужа, хура бороо адхараа. Тингэжэ нэмэлтэ hүдэлмэри хэхэ болоолди даа.

Сабшалан дээгүүр булангиртай уhан урдажа, hүдэлмэри зогсоогдоо hэн. Мүнөө Г. Ф. Ощурковай звеногойхид 500 центнер үбhэ бэлэдхэд, 300 центнерынь хушалта доро хадагалаад байна. Тинхэдэ хура бороодо hоролон үбhэ негоогоо урбуулан хатаана.

Механизаторнууд үбhэ хуряалгын үедэ түлөөhөгүй эдеэгэр хангагдана, хизаарлагдаhан түлбэри мүнгэ абана. Энэ халуун хаhын дүүрхэдэ, тэдэнэй хэhэй бүхы ажалайнь дүн гаргагдажа, салин түлэгдэхэ юм. Тинхэдэ хараалагдаhан дээсэгэй үлүүлэн дүүргэгшэдтэ тэдэнэй дураар үбhэн гү, али ороhон нэмэлтэ түлбэри болгогдон үгтэхэ юм.

Ажахы бэлэдхэгдэhэн тэжээлэйнгээ бүрин бүтэн байхын тула hүвнин харуулшаниие эндэ табиhиха.

С. ВЛТКИН.

ҮБГЭН, ЗАЛУУГҮЙ

даажа абадаг гэшэ ааб даа. Ушар тиимэhээ шухала кампаниин түрүүшын үдэрhөө эхилээд, эдэнэрэй дунда шанга тэмсэл эхилhэн байна юм. hүүлэй мэдээгээр эндэ 6 мянга гаран центнер үбhэн нөөсэлэгдэжэ абтаба.

Шира-Горхон гэжэ газарта отделениие эрхилэгшэ Афанасий Федорович Утенковой даадаг звеногой гэшүүд хүдэлжэ ябана. Эдэнэр 300 гектар нуга сабшалангай ногоонь сабшажа хуряаха байна. Эндэ 23 хүн хүдэлдэг. Звеногой гэшүүд 1500 центнер үбhэ бэлэдхэжэ абаба. Механизаторнууд Николай Григорьев, Кирилл Петров, аха дүү Яков, Корней Петровууд hайнаар ажалана.

Николай Евдокимович Ткачевой даадаг оньhоолоруулагдамал звено эдэ үдэрнүүдтэ муу бэшээр хүдэлнэ. Эдэнэр бahал мянгаад шахуу центнер үбhэтэй болобо.

М. ДАГБАЕВА.
Бэшүүрэй район.

Урда жэлнүүлтэл адли мүнөө нэдэ «Рассвет» колхозодо нинтын адууhа малда үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ кампаниде үбгэн, залуугүй бүлтадаа улад зон оролоoо хабаадажа эхилынхэй. Үнэн дээрээ үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хариусалгатай хаhые оньhолоруулагдамал звенонууд өөр дээрээ бүхы ноошьень

Августын 13-да үдэшын 8 час 15 минутаhаа Улаан-Удэ станциhаа ашаатай, хүн зонине hүулгаhан поезднуудые саг зуура ябуулхаяа болюулба. Ушарынь хедаа Улаан-Удэ станцийн хажуугаар Алас-Дурна зуг ошожо ябаhан составhаа шэнгэн түлишэтэй табан цистернэнүүд рельсhээ гаражаа, хүмөрнhэн байха юм. Түймэр сарагшад саг дары ерэжэ, эрилэтэй ажал хэжэ, галай усалhаа абараа. Юуб гэхэдэ, Улаан-Удэ станциде шэнгэн түлишэ тэсhэн схэ олон цистернэнүүд байгаа бшуу.

Түмэр харгын шпалацуудай, рельсын хуушаржа, муудаhан дээрhээ шэнгэн түлишэтэй цистернэнүүд хүмэрэ гэжэ элирүүлэгдэ. Ашаатай, хүн зонине hүулгаhан поезднууд Улаан-Удэ станцида ехэ удаан hаатангүй, холын харгыда ябуулагдажа захалаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түмэр харгыhаа халтиржа гарhаhан цистернэ харанат.

В. МАТВИЕВСКИЙ
фото.

ҮЕРТЭ ОРООГҮЙ ХАДАА

А. Т. Безьязыков шалгарна.

— Манай звенодо 240 гектар сабшалан даалгагданхай. Тэндэhээ хамта 3500 центнер үбhэ абаха түсэбтэйбди. Ногоооной ургаса тинмэшье hайн бэшэ. Юрэдөөл, гектарай 14—15 центнер үбhэн абтаха аабза гэжэ hананабди.

Урда жэлнүүдтэ зуниинь Удэ голой үерлэхэдэ ехэнхэн сабшаламнай уhанда абташадаг юм hэн. Харин энэ жэлдэ ээлэбэ. Газар дээрээ ургаhан юумыел hогооборишье үлөөнгүй. сабшажа абаха гэжэ оролдоно гэшэбди,—гэжэ звеное даагша А. Банщиков хоорэнэ.

Л. ВИЛЬМОВА.
Загарайн аймаг.

ИТАР-ТАСС hҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

В. ЧЕРНОМЫРДИН—АЛАС-ДУРНА ХИЗААРТА

ПЕТРОПАВЛОВСК-КАМЧАТСКИЙ. Россин правительствын толгойлогшо Виктор Черномырдин Камчатвада ерэнхэй. Эндэhээ эхилжэ, тэрэ Алас-Дурна хизааараар ябаха hанаатай. Областийн эгэл томо предприятинуудай нэгэн болохо Лешнэй нэрэмжэтэ Петропавловска судоверфьдэ правительственна делегаци түрүүлэн орожо харад hэн.

Загаhа сеньоберилгын, болбоссеруулгын, судна заhабарилгын предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй үнэргэгдэhэн зүблөөнэй үедэ налогой политика Алас-Дурна хизаарта ажаhуугшадай түлишэ хуладдан абахын тулада мүнгэ нэмэжэ hомолхо тухай, мүн тэрэшэлэн Охотско далайн загаhагай нөөсэнүүдые хамгаалха тухай хөөрэлдөөн болоо hэн.

Гадна «Червона Украина» гэhэн ехэ онгосо дээрэ сэрэгэй морлгуудтай уулзаа. Камчатсга областийн захиргаанай ба Соведэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөө үнэргөө hэн. Түбэй албан зургааануудай ба министерствонуудэй түлөөлэгшэд Мутновско геотесэй барилгашадта хүрэhэн, хахад аралай агропромышленна комплексын ажалшадтай уулзаhаа байгаа. Виктор Черномырдин эндэhээ Южно-Сахалинск онохо түсэбтэй.

ХИЗААРАЙ АЖАБАЙДАЛТАЙ ТАНИЛСАНА

ХАБАРОВСК. Эндэхи «Сплав» заводой хүдэлмэрилэгшэдэй гар табиhан мэдүүлэгэ Россин Федерацийн нэгэдэхи вице-премьер Олег Сосковецдэ барюулгдаа hэн. Правительствын политикые ондоо болгохо, үйлэдбэрийн доошолхо ябадалые болюулха. Алас-Дурна хизаарайхидта гэмгүй hайн ажабайдал хангаха эрилгэнүүд тэрээн соонь найруулагданхай юм ха. О. Сосковецэй толгойлжо ябаhан правительственна делегаци энэ заводhоо захалжа, региоными экономикын байдалтай таниласажа эхилээ hэн. Хизаарай экономикын асуудалнуудай, хүшэр хүндэ байдалhаа предприятинуудые гаргаха арга замуудай зүблөн хэлсэгдэhэн зүблөөндэ делегаци хабаадалсаа hэн.

Оборонно комплексын бусад предприятинуудта адли, гурэнэй зүгhөө мүнгэн зоорини талаар горитой туhаламжагүйгөөр тус завод сэрэгэй үйлэдбэрние ондоо шэглэлтэй болгожо байнхай. Нёдондо жэлдэ энэ зорилгоор үгтэhэн мүнгэн декабрь hарадал ороhон байгаа. Мүнөө жэлдэ үгэхөөр найдуулhан 210 миллион түхэриг нь үшөөл ороодүй. Оборонно шэглэлтэй үйлөө нэгэ предприятидэ—Горькийн нэрэмжэтэ заводто делегаци хүрэhэн байна. Эндэ конверсийн программа гэмгүй hайнаар бэлэдхэгдэдэг. Үйлэдбэрийн нинтэ хэмжээндэ оборонно шэглэлтэй продукци бүтээлгэ 30 процент хүрэтэр хороогдонхой, гэбэшье захил хэгшэдэй мүнгэ түлэхэ аргагүй дээрэhээ коллектив хүншэр хүндэ байдалда оронхой, hаяхан эндэ hэргылгын забастовко үнгэргэгдэhэн байна.

Олег Сосковец болон правительственна делегацийн гишүүд Хабаровскын аэропортын шэнэ комплексын ажилгада хүрэhэн. Октябрийн революцийн урда тээ Амар мүрэн дээгүүр баригдаhан түмэр замай хүүргые hэльбэн шэнэдхэлгын хүдэлмэритэй таниласаhан байна.

ПРЕЗИДЕНТЫН ТҮЛӨӨЛЭГШЭДЭЙ ЗҮБЛӨӨН

ЭРХҮҮ. Россин Федерацийн республикануудта, хизаариуудта, областынууд ба округуудта хүдэлдэг Президентын түлөөлэгшэдэй зүблөөн эндэ үнгэргэгдөө hэн. Тэдэнэрэй дунда hаяхан үнгэргэгдэhэн аттестацийн дүнгүүдтэ, нютагуудтахи засагай зургааануудтай ба нинтын эмхинүүдтэй бэелүүлэг харилсаануудые шэнжэлэлгэдэ тэрэ зорюулагдаа. Нёдондо жэлдэ нимэ зүблөөн Суздальда үнгэргэгдэhэн юм. Мүнөө жэлдэ Байгалай эрье дээрэхи Листвянка тосхондо үнгэргэдхөөр хараалагдаhан байгаа. Тезд ехэ хура бороогой hүүлээр автомобилийн харгы хаагдажа, областной түбтэ зүблөөн үнгэргэгдөө.

ХЭЛСЭЭН БАТАЛАГДАА

МОСКВА. Россин Федерацийн Гадаадын экономическа харилсаанай министерствын делегацийн hаяхан албанай хэрэгээр Иратта ошожо ерэhэнэй hүүлээр мүнөө үедэ Россин болон Иратай эмхинүүдэй хоорондо холбоо барисаае hэргээхын тула хэлсээнэй-хуулинин үндэhэ hуури олгоhон хэдэн документнүүдтэ гар табигдаба гэжэ Россин Федерацийн Гадаадын экономическа харилсаанай министерствэдэ ИТАР—ТАСС-ай корреспондентдэ мэдээсээ.

Худалдаа наймаанай, экономическа ба эрдэм-техникын холбоо барисаа тогтоохо талаар Россин-Иратай комиссийне байгуулха тухай хэлсээн, худалдаа наймаан, экономическа ба эрдэм-техникын харилсаан тухай хэлсээн баталагдаа. Электрын эльшэ хүсэнэй, нефть олзоборилгын, уhанай ажахын барилгын томо ехэ объектнүүдые барихa талаар бии байгаа уялгануудаа hэргээжэ бэелүүлхэ шухала гэжэ хоер тала мэдүүдhэн байна.

Россин-Иратай экономическа харилсаанай тогтоогдоhонhоо хойшо 35-hаа дээшэ жэл үнгэрэнхэй. Эдэ жэлнүүдтэ Иратай экономикын эдэб hалбаринуудта 80 гаран объект баригдаа.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта: Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. Д. Дондоков: «Хамhабариин ажахы олзотой»; Номой таг. Ц. Шанюшкина: «hонирхон уншамаар»; «Шэнэ хүүргэ ашаглагдаба»—мэдээсэл; Ц. Гонгоров: «Панхаруутаха туйлдаа хүрэбшье»; Россин hонинууд.

3-дахи нюурта. Багшын булэн. Б. Базарова: «Үлгэн дайда—эхэмни, үндэр тэнгэри—эсэгэмни»; «hуралсалай шэнэ жэлые угтуулан»—мэдээсэлнүүд; Б. Дондупов: «Хүнхинэжэл байхань болтогой»; Б. Борноев: «Залуу үетэнэй хаhа»—бишыхан тэмдэглэл; Хилын саанаhаа.

4-дэхи нюурта. Республикын соёлой hониной суглуулбари. Туhатай зүбшэл. МВДhээ абтаhан мэдээсэлнүүд.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

*** 1989 оной ноябрь һараһаа хониной арһа элдэхэ, мүн элдэгдэһэн арһаар дүүрэ гадартай дэгэл, булгайр болон сэмбэ түриитэй сабхинуудые, хүдэһэн гуталнуудые оёхо цех ашаглалгада оруулагдаа һэн. * Нёдондо жэлһээ һү бүлэхэ цех хүдэлгэгдэжэ эхилбэ. * Байгша ондо айраг бүлэхэ цех баһал нээгдэһэн байха юм.**

ХАМҺАБАРИИН АЖАХЫ ОЛЗОТОЙ

Үдын совхоз хадаа үйлэдбэриингээ талаар Забайкалиин нарин ноохото үүлтэрэй буряад түхэлэй хониды үсхэбэрилхэ гол шэглэлтэй ажахы болодог гээшэ. Гол һалбаринь хонин һүрэгшье һаа, дэлгүүрэй экономикын «богоһо» алхажа орохынгоо урда тээ, ажамидарха аргаяа бэдэржэ, энэ ажахын 1989 онһоо хамһабариин һалбари эрхилхэ гэжэ шидэһэниинь баһал зүбтэй. Совхозой директор Ц. Ж. Ширабдоржиевай үүсхэлээр тэрэл жэлдэ Удинск һуурин дээрэ хониной арһа элдэхэ, тэрээгээрээ элдэб янзын арһаа дэгэл, сабхи болон бусад зүйлнүүдые оёхо цехүүд хүдэлгэгдэжэ эхилһэн байна. Эдэ цехүүдые ашаглалгада тушаахын тула эмхидхэлэй схэхэн хэмжээнэй ажал ябуулагдаа.

— Хониной арһа элдэхэ цехээ түймэрэй гал унтаргааха машинануудай депо соо нээһэн байнабди. Эмхидхэлэй талаар хэлэбэл, совхознай балай гамнангүйгоор энэ хэрэгтэ схэхэн зөөри гаргашалаа гэжэ онсолхо шухала. Тэрэ үеын сэнгээр 60 мянган түхэриг түхеэрэлгэнүүдые эндэ-тэндэнээ худалдажа абаа һэн. Тиигээд тэдэн дээрээ хүдэлжэ шадаха шадабаритай хүнүүд хэрэгтэй болоо бэлэй. Би оорэо Москва хотын Скрябинай нэрэмжэтэ ветеринарна академидэ ошожо, һуралсал гарааб. Удаань Белоруссиин хониной арһа элдэхэ бишыхан заводтб, Салехард хотын ангай болон оронуудай арһа элдэдэг совет-канадын үйлэдбэритэй танилсажа ерээб. Һүүлээрнь энэ цехтэ хүдэлхэ дуратай 5 хүбүүдэй һурахыень Зүүн Сибириин технологическа институттай хэлсээ баталаабди. Инмэ ажал ябуулһанай һүүлдэ цехээ хүдэлгэжэ эхилһэн байнабди,—гэжэ эдэ хоёр цехые эрхилэгшэ Александр Семенович Шурыгин хөөрэнэ.

...МТМ-гэй хашаа соо автогаражай саана сагаан хирпинсээр баригдаһан томо байшанда дүтэлхэдэмнай, досоо талаһаань электро-моторой хүнхинэхэ абяац холоһоо дуулдаба. Цех соонь ороходомнай, эндэхи хүдэлмэришэн Борис Пономарев маниие угтажа, ажалаа харуулжа үгэбэ.

Эндэ үдэртэ хониной 65 арһан элдэгдэжэ, бэлэн болгогдодог байха юм. Ажалай хүдэлмэриин дүүрэхэ тээшэ эдэнэр үйлэдбэрилэгдэхэ хонидойгоо арһануудые дабһатай, соодотой уһанда дэбтээжэ хонуулдаг заншалтай. Цехэй хүдэлмэрилэгшэд үглөөгүүр 8 сагта, ажалдаа ерэһээр, арһаяа тэрэ холисотой уһанһаа гаргажа, сэбэр уһанда угаһанайнгаа һүүлээр тусхай сэбэрлэлгын станогто хэжэ сэбэрлээд, удаадахи станогто табижа, ноохыень хайшалжа тэгшэлнэ. Тиигээд эдэ арһануудтусхай арһалай хүрьһэ арилгаха станогто эльгээгдэнэ, өөхэ тоһоноо, мяханай үлэгдэлнүүдһээ сэбэрлэгдэдэг байна. Һүүлдэнь тэдэнь угаагдажа, уксусна кислота соо зайлагдаһанайнгаа удаа дахинаа арһанай хүрьһэ арилгаха станогто дамжуулагдана. Эндэнээ столнууд дээрэ гаргагдажа, хатаагдаад, мылэ, скипидар болон бусад зүйлнүүдһээ бүридэнэн холисодо хэгдэнэнэйнгээ һүүлдэ дахинаа хатаагдана.

Һайса хатаагдаһанайнгаа удаа һамнажа сэбэрлэдэг машинада хэгдэнэнэй һүүлдэ ноохо хайшалдаг станогоор гаргагдахадаа, бэлэн продукци өдолой цехтэ эльгээгдэдэг байха юм.

Хониной арһа элдэдэг энэ орёо цехтэ ажалдаа үнэхээрээ дурлаһан хүбүүд Владимир Григорьев, Михаил Сазонов, Владимир Павлухин, технолог Надежда Вадмаевна Осорова гэгшэд эбтэй эстэйгээр хүдэлжэ, схэхэн хэмжээнэй ажал бэелүүлжэ шадана.

Эндэнээ гараһаар тиимэ холошье бэшэ, үниидөө совхозой гостиница байһан, мүнөө өдолой цехэй түбхинэһэн ута хара гэртэ, оробобди. Энэ цех баһал тэрэл жэлдэ хүдэлгэгдэжэ эхилһэн байна. Өдолой цехые даагша Н. Н. Угрюмовагай хэлэнэй ёноор эндэ 23 хүн хүдэлдэг юм. Тэдэнэр һара соо арһан 50 дэгэл оёжо, худалдаанда табина.

— Бидэнэрэй урлажа оёһон зүйлнүүд али олон ааб даа. Оодоншог арһан дэгэлнүүдые, автомашинануудай һууринуудта, стулнуудай болон креслэнүүдэй һуудалда бүреэнэнүүдые, «Дарханэ» гэжэ хониной арһан үбэлэй малгайнуудые, «мэхэ» (обманка) малгайнуудые, эхэ-нэрнүүдэй, эрэшүүлэй сабхи гуталнуудые, хүдэһэн гуталнуудые оёжо, бүтээн гаргадагёди,— гэжэ Нина Николаевна мэдүүлбэ.

Энэ коллективтэ хүдэлмэридөө шуналтай мастернууд ялала олон хүдэлнэ. Тэдэнэрэй дундаһаа оёдолшод Лариса Грешилова арһа хүбэрдижэ оёдог, Серафима Галсанова, Надежда Шурыгина гэгшэд арһан дэгэтэй гадарыень оёдог дээдэ гарай үрашуул болоно гэжэ ойсоһон тэмдэглэхээр. Гутал оёдог цехтэ 3 хүн хүдэлдэг байна. Цыренжап Эрдынеевич Зугдыров Виталий Александрович Скворцов хоёр һара бүрнингөө даабариие холо үлүүлжэ шадана.

Эдэ бүгэдые хараад байхадаа, ямар тобшолол хэлтэйб гэхэдэ, дэлгүүрэй экономикын хатуу шэрүүн эрхэ байдалда Үдын совхозойхид ооһэдынгоо үсхэбэрилһэн хониноойгоо арһануудыень хажуу тээшэнь миинтээр эльгээнгүйгөөр, нютаг дээрээ үйлэдэрилжэ, элдэжэ, хүн зондоо, илангаяа хүдөөгэйхидтэ тон хэрэгтэй продукци гаргадаг болоһондонь баясамаар.

Ц. ДОНДОКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: өедолой цех соо; цехые эрхилэгшэ А. С. Шурыгин (баруун гарһаа) хүдэлмэришэн Б. К. Пономарев хоёр элдэгдэһэн арһанай шанарыень тодорхойлжо байна; сабхишан Ц. Э. Зугдыров.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Хорооны аймаг.

ШЭНЭ ХҮҮРГЭ АШАГЛАГДАБА

Түнхэн нютаг үзэсхэлэнтэ тала дайдаараа, хада уулаараа, ой тайгаараа, эмтэй домтой аршаан булагуудаараа нилээд суутай, баян нютаг юм. Гүрэн түрын олон нютаг нуганууудаар мэдэжэ болоһон Аршаан, Ниловкын курортнуудта хүн зон олоороо амаржа, бэе махабадаа аргалуулдаг, эмшэлүүлдэг байна гээшэ. Хонгор-Уулын, Вышкын, Сагаан-Уһанай болон худөөгэй бусад аршаануудта Буряад ороной, мүн хүршэ Эрхүүгэй областиин улад зон ерэжэ, бэеынгээ элүүр энхые һэргээжэ ошодог. Эдээнһээ гадна үсөөн хүнүүдтэ мэдээжэ эмтэй домтой аршаан булагууд эндэ баһал нилээд олон. Жэшээлхэдэ, Субаргын, Папинин, Тоёогой, Хээр-Горхоной аршаануудта урдандаа манай элинсэг хулинсагуудай амаржа, бэеэ эмшэлүүлдэг байһаниинь эли.

Эдэ аршаан булагуудаа дахинаа һэргээжэ, байдалыень һайн болгохо талаар Түнхэнэй улэсай гүрэнэй парк мүнөө нилээд ехэ хэмжээнэй ажал ябуулжа байнхай. Үнгэрһэн һарын һүүл багаар Хонгор-Уулада нэгэ баяр ёһололой ушар болобо. Юуб гэхэдэ, Хонгор-Уулын Хараһан аршаан булаг уһанайнгаа хоёр эрьсые зүбшаан бурьялдаг юм. Хараһанай баруун талада бурьялжа байһан эльгэ, бөөрын, эхэнэрэй умайн, нервын үбшэн аргалха аршаануудта хүртэхын тула үндэр түрнитэй резинэ сабхи үмдэжэ, уһайа ойможо гарадаг байгаа бшуу. Инмэ байдалһаа гарахын тула эндэ гол дээгүүр ябаган хүүргэ татагдажа, ашаглалгада һаяхан тушаагдаба. Энэ шэнэ хүүргые районой «Бурводстройн» ПМК-гай барилгашад хоёр һарын хугасаа соо барижа, ашаглалгада үгсэ.

Мэнэй хорр.

ҺОНИРХОН УНШАМААР

Номой таг

Республикын далан жэлэй ойн һайндэрэй урда тээхэнэ мадээжэ, нинтын болон гүрэнэй ажал ябуулагша, 22 жэлэй туршада Коммунис партиин Буряадай областной комитедэй нэгдэхи секретарь ябаһан Андрей Урупхеевич Модогоевой һуурһан гэрэй хаада дурасхаалай самбар хадагдажа, тэрэнэй ородоор бэшэһэн «Он жэлнүүд ба хүнүүд» гэһэн нэрэтэй ном хэллэлһээ гараба. Энэ хоёр бариманууд номой авторай арадайнгаа урда гаөьнатай байһаниие гэршэлжэ үгэнэ гээшэ. Гадна мүнөөнэй орёо бэрхэ, үймөөтэй сагта энээхэн номые гаргаха гэжэ ородоһоон зон бага бэшэ өэрхэшээлнүүдые даөаһан байгаа ёнотой.

Би энэ номдо шэнжэлэл, шүүмжэлэл хэхэсэ хүсэнэ бэшэб. Тэрэ мэргэжэлтэдэй хэрэг. Харин инмэ ном хэблүүлээд байна гэжэ уншагшадта һануулаад, тэрэниие уншахыень дурадхахаяа һанаб. Ном соо олон һонин тоо, баримтанууд тунхаглагданхай. Зарим хүнүүд тухай тодорхойгоор хэлэгдэнэ, зариманай нэрэнүүд минн дурдалгаар хизаарлагдана. Аха заха хүнүүд, мүн залуушуулшье энэ номтой һонирхон танилсаха бээ гэжэ найданаб.

«Ажалаар дүүрэн он жэлнүүд үнгэрэн ошожол байна. Урда үеын хүнүүдэй орондо оидоо, шэнэ хүнүүд ерэнэ. Тэдээндэ урдань хэгдэһэн ажал бэлээр бүтээгдэһэн шэнгээр һанагдадаг. Өөһэдынгөө хэһэн ажалаар тэдэ үлүү өедэрхэжэ, зариманиинь үбгэ эсэгэ, аба, эжытигэ хэһэн ажалые тоонгүй, тэдэндээ дээрэлхүүгээр хандаха ябадал гаргадаг... Зүгөөр гэдэргээ эрьежэ харангүйгөөр, урагшаа ябажа болохогүй ха юм. Дайралдаһан алдуу эндүүнүүдые дабтахагүйн тулада, һайн юумыень шэлэжэ абахын тулада үнгэрһэн жэлнүүдые шэнжэлжэ үзэхэ шухала»— гэжэ автор ном соогоо бэшэнэ.

— «Минин үетэн ажаллаха дуратай, даруу зантай хүнүүд байгаа. Бидэ мүнгэалта, эөөри-эоошэ, гоё хубсаһа-хунар суглуулхаяа оролдоогүйбди. Гоё хубсаһаараа бэшэ, харин габшитай ажалаараа омогорходог һэмди».

Номой удхань гаршагаа тон зүбөөр тодорхойлно. Автор ялуу һаһанһаа эхилээд, үндэр һанатай болотороо республика соогоо олон жэлэй туршада элдэб ажалда ябаһан, олон хүнүүдээр суглаа хүдэлһэн байна. Гушаад онуудта нэгталан бодогшоор ажалайнгаа намтар эхилээд, һүүлдэнь комсомолой ажалда, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшоор, удаань Түрүүлэгшээр, Компартиин обкомой таһагые даагшаар, секретаряар, олон жэл соо нэгдэхи секретаряар хүдэлһэн байна. 1957—1960 онуудта компартиин ЦК-да хүдэлөө. Ушар нимэһээ энэ хүн республикынгаа ажахые, хүтэлбэрилхы болон юрын хүнүүдые һайн мэдэхэ. Гадна оронойнгоо нинслэл Москвагай засагай газарнуудай, партиин дарганарые һайн таниха, мэдэхэ хадаа республикадаа хэрэгтэй асуудалнуудые шадамар бэрхээр шидхэдэг байгаа. Ажахын болон соёл болбосоролой хүгжэлтын асуудалнуудай хайшаг гээд шидхэгдэдэг байһан тухай автор ном соогоо тодорхойгоор бэшэнэ.

Мүнөөнэй үндэрһоо хараад үзэхэдэ, компартиин тэрэ сагай хүдэлмэриин арга һүөнүүд тон ондоо байгаа: ажахыда политическэ аргаар нүлөөлэн, надрнуудаар шэлжүүлэн ажалаа ябуулхын орондэ, партиин бүхы хүтэлбэрилхы шэглэлнүүдые гартаа баряад, зонхилхы үүргэ дүүргэдэг байгаа. Нигэжэ ажаллаха гээшэ тон буруу гэжэ хэды дахин хэлсэгдэдэг, бэшэгдэдэг байгаашье һаань, бодото байдалдаа энэ дутуунуудаа партиин усадхажа шадаагүй. Энэнь ехэ халагламаар.

Хүөнлган шэнэдхэлгын эхилхэһээ хойшо партиин эйзэнэйнгээ түлөө нилээд ехэ шүүмжэлэлдэ ороо һэмнай даа. Партиин энэ зэмээ мэдэрээ, ажал хэрэгээ, байдалаа шэнэдхэхэ гэжэ оролдоо, Конституциин 6-дахи статьяһаа арсаа. Тиигэн тиигэн М. С. Горбачев олон табые шашаад, юумэ хэжэ бираагүй. Тэрээгээрнь һамбаашалаад, партидаа, арадтаа урбаһан Б. Н. Ельцин гансаараа мэдээд, нэгэ гарай моторлолгоор партиие хорёод, комитедүүдэй үүдэнүүдые тамглуулаад, нүгөө гарайнгаа моторлолгоор СССР гүрэнөө һандаргажа хаяна һэмнай даа.

Тоосоон үгы, партиин засагаа ехэдүүлдэг байгаа. Харин хэды тиигээшье һаань, тэрэ үедэ ажахы, ажабайдал мүкөөнэйхитэй сасуулалтагүй, һайн байгаа. Урдань түсэбтэ табан жэлнүүдэй үедэ оросой экономико яһала урагшатайгаар хүгжөөгдэжэ байгаа. Жэшээлхэдэ, 1975 ондо промышленна продукци үйлэдбэрилгэ бүхы дээрээ дайнай урдыгы (1940) үеынхидэй сасуулхада 17 дахин дээшэлэв, ажалай бүтээсэ 6,6 дахин ехэ болоо. Арбадахи табан жэлдэ (1976—1980 онуудта) национальна олзо урдахи табан жэлнүүдэйхиһээ 25 процентээр ехэ болоһон байна. Промышленна продукци үйлэдбэрилгэ—45, худөө ажахын эдеэ хоол үйлэдбэрилгэ 18 процент ехэ болоо. Манай республикада ороһото угтамалнуудай тарианай талмай 1960 ондо 377 мянган гектар байгаа һаа, 1975 ондо 607 мянган га болгогдоһон байна юм. Олон жэлэй нүгөөнөй талмай эдэ онуудта 7,7 мянган гектарһаа 56,6 мянган га хүрэтэрөө ехэ болоо. Хэрбээ 1960-аад онуудта 301 мянган тонно ороһоон абтадаг байгаа һаа, 1975 ондо 658 мянган тонно суглуулагдаһан байна.

1990—1991 онуудһаа эхилээд промышленна продукци үйлэдбэрилгэ эрид доошолжо байна, промышленна олон предприятиинууд хаагдаад тэндэ ажал хэдэг хүнүүд ажалгүйшүүлэй тоодо ороб. Худөө ажахыда зарим колхоз, совхозууд тараагдаад, малай тоо болон мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэ эрид доошолоо. Трактор, машинанууд тэдээндэ хэрэгтэй зүйлнүүд, шэнгэн түлишэ, тоһоо дутаагдана. Городой гудамжануудаар архишад, гуваншад, ниманшад дүүрэн болошоо, бээ бэеэ сохихо, алаха, дээрмэдэхэ ушарнууд олошороо. Үхибүүдэй зүйдаа амардаг лагерьнууд хаалгатай, ушар нимэнээ үхибүүд вайгуултана, тоомоо таһаралдана. Партиин байха үедэ нимэ ябадалнууд хомор байһан. Орон соохи элдэб олон ялаһан хоорондоо эбгүй боложо, хэтэрхэдээ, дайн сэрэг үүдхэжэ, хүнүүд шуная адхана, алалсана. Нигэжэ баян, һайн үндэһэ һууритай, дэлхэй дээрэ нэрэтэй солотой СССР гүрэнине демократууд үбдэг дээрэнь унагаагаад, капиталай гүрэнүүдэй урда альгаяа һарбайгаад һууха тухандань хүргэбэ.

Республикын зарим хүнүүд А. У. Модогоев буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ һаалта хээ гэжэ хэлэхэ һанаатай байдаг. Жэшээлхэдэ, БГПИ-эй буряад хэлэнэй багша У. Ж. Дондуков июлиин 9-дэ «Буряад үнэндэ» гараһан «Ялхитайхан харгынь жэгдэрнэй!» гэһэн нэрэтэй статья соогоо нигэжэ бэшэнэ:—...1960-аад онуудай һүүлэй жэлнүүдһээ эхилжэ, партиин обкомой нэгдэхи секретарь байһан А. У. Модогоевой үүсхэлэй хойшолоонгоор буряад литературна хэлэн үндэһэн һуургуулинуудта заагдахаяа болиһон шахуу һэн. Холын бодолгүй, буряад хэлые дорожжолһон, зоргоороо аашалһан, дээдын зургаануудтай нюёд һайдуудта билдагуушалһан хэрэг гэжэ эннэнние сэгнэлтэй... Тэрэ үеын хүүли засаг баригшадай дэдын нюёдуудта дохин һүгэдэһэн, мүн үндэһэн хэлээ тоодоггүй, үндэһэн хэлэ бэшэгээ хуряаха, усадхахые оролдоһон билдагууша бусад сэхээтэн нигилистнүүдтэ һаймһаһан харааболол байгаа».

А. У. Модогоев ном соогоо энэ асуудалые нигэжэ тайлбаринна: «Буряад арадай соёл һуургуули ондоо арадуудай эрдэм соёлой баялитай суг хүгжэн. Энэ хүгжэлтэ планаяа ород хэлэнэй ашаар туйлагдаһан гээшэ. Худөлмэришэд болон таряашадай үхибүүд эрдэмэй, һуралсалаг уран зохёолнуудые ород хэлэ мэдэһэнэйнгээ ашаар уншажа шадаха болоо. Энээнэй ашаар заалуушуул дээдэ һуургуулинуудые дүүргэжэ, элдэб орёо мэргэжэлнүүдые шудалаа».

Багша Дондуков элдэб олон шэрүүн, шэхэндэ хажар үгэнүүдээр, жэшээлбэл, «Зоргоороо аашалаа», «билдагуушалаа», «хара хүсөөр түрэлхи хэлээ ород хэлэндэ нэшэжэ оруулаа», «мунсаар низалан даараа» гэхэ мэтээр тэрэ үеын дарганарые зэмэлнэ.

«Харин хубисхалай болохоһоо хойшо буряад хэлэн ехэ һайн хүгжөө, ургаа, олон шэнэ ойлгомжонуудаар баяжаа, радио, театрай, уран зохёолой хэлэн болоо. Хэлэнэй асуудалнуудые ганса хүн мэдэхэ шидхээгүй, арадай һанамжануудта түшэглэн эдэ хэмжээ ябуулганууд хэгдэдэг һэн»,—гэжэ А. У. Модогоев бэшэнэ.— Худөөгөөр ябахада хүнүүд үхибүүднай ород хэлэ муугаар мэдэнэ, энэнь дээдэ һуургуулида орохо ябадалда түүнэг ушаруулна гэ додог байгаа. Ном соо энэ асуудалые министерствада үзөөд, һуургуулинууд ректорнуудтаа, оёдолшодтоо түрэлхилтэй зүбшэлюм. Һүүлдэнь директорнуудтэй, тэдэнэй һуралдаар орлогшоноргоо суглаан болоожо, тогтоолой гаргаһан тогтоолой мин «Буряад һуургуулинууд гэдэхи классаа эрхы предмедүүдые үлэн дээрэ заахаа» гэ шалга гаргаһан бэ заабариие багшанарай түрэлхид дэмжэх ка салые ород хэлэ ябуулхын хажуугаа хэлэ заалгые эрэ руулха гэжэ парт эрилтэ табиһан бэ гөөр Гэгээрэлэй м во обкомой энэ дүүргэлтые хинаг гүй, ушар нимэ һуургуулинуудта б үзэлгэ огто бол багаа. 1981 оной һарада КПСС-эй мэ ябадалнуудые руушаажа, буряад гые һайжаруулха жэ ябуулганууд лаа һэн».

«Ялхитай хар үүлхэ» ажал га зургаануудай хэрэ даа. Энэ хүн б рэлхид бүхэнэй түрүүн түрэлхид хара багаһаань рэл хэлэндэнь б багшанар үхибүү даар хөөрэндэхэ даа. Харин энэ рим багшанар руулнагүй. Жэшэ дэтэ багшанар ков, Н. Д. Бураданиень марта хэлэн тухай бур цинин теле-дамжуу баадалсахалаа, И вай сэбэр буряад рэ дуугаржа У-Ж. Дондуков ряадаар дуугарч сэбэр ород хэлэн рэжэ һуугаа һэ на гайхалтай.

Баһа наһатай ёр хүгшэдэй хө ная дуулабаб. Т согээ составляд даа приглашаг бди, тээд», гэжэ

Зэмээ ондоо өөһэдөө орондоо лэеэ хүгжөөлгэ тэйл ха даа.

Зай, гол асуу заа хадуурбаб.

Номойгоо А. У. Модогоев комсомолой. Со тин ажалда яа гаа, партиингаа сэхэ байхые о нэй даалгаһан дабариие харюу мэлээсэб» гэжэ б бээ энэ ном со мүрнүүд залуу да туһа хүргө абахаар дүй д наань, зариманд дүүнүүдээ заһа туһа үзүүлэ һ хэһэн ажал хос һанаха байнаб нэ.

Ц. ШАН партиин бол

(Статьяг го ряад үнэнэй» жуулнаб).

ПАНХАРУУТАХА ТУЙЛДАА ХҮРЭБЭШЬЕ

Агын автономито округто Орловскын хадын ашагта малтамал шанаржуулгын комбинат гэжэ томо предприяти жараад оной эхээр хүсэндоо ороод, худалдаа эхилһэн байна. Энэмнай ямар юумэнүүдһээ бүридэдэг юм гэбэл, томо хоёр фабрикатай, хоёр рудникуурхай болон бусад олон хүсэтэй цехүүдтэй. Арбаад шахуу мянган зоной ажаһуудаг мүнөөнэй түхэлэй тохон баригданхай, һургуули, эмнэлгын газар, худалдаа наймаанай эмхинүүд гэхэ мэтэ социальна обьектнүүд бүрин байгуулагданхай юм.

Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохын, энэ ойлгогдосогүй хүлхеэнэй эхилхын урда тээ гурба мянга гаран худэлмэришэдтэй байһан комбинат яһала амжалтатай худэлдэг, түсэб, уялгаа дүүргэжэ, ажалша зондоо яһала олзо оршо олгуулдаг байһан гээшэ. Тиигээд вольфрам болон таитаал гэдэг ашагта малтамалнуудые угаажа абаад, тэрэнээ урдандаа СССР-ийн олохон хото городуудай оборонно заводуудта эльгээдэг байһаниинь эли.

Мүнөө эндэ ажал хэрэгтынь хубилжа, бүхы юумэниинь ондоорхо эхилэнхэй. Үйлэдбэрилжэ гаргаһан продукциинь худалдаа наймаанда гүйхэсэ болинтоо. Тантаал сэрэгэй хэрэгсэлдэ ябуулагдадаг байһан һаа, конверсиин үеримда оруулагдаха болоһон заводуудыень худалдажа абахала арсана, үнэ сэнгынь оорынгоо гаргашые бүглэжэ шадаганагүй. Тиигээд тус металл малтахаяа болижо, уурхайень хааха баатай болобо.

Вольфрам гээшэнь мүнөөдөө хэрэглэмжэтэй ашагта малтамал болоно. Баһал баринштайгаар худалдахань өөрхэтэй, хүшэршье һаань, предприяти энэ зүйлоо үшөөл үйлэдбэрилһөөр. Зүгөөр эдэнэр ажалшадайнгаа гурбанай нэгэ хубиниень усөөлбэ. Инмэ ушарһаа үнэтэй оньһон техникэнь олоор зогсоогдожо захаланхай. Энэ томо предприятияа ороһодонь хааха ушарта хүрэхэгүйн тулада вольфрам үйлэдбэрилгээ хоёр дахин дэшэлүүлхэ ёнотой болоно. 600 мянган тонно руда малтан абаха ёнотой һаа, мүнөө тэрэнээ 1 миллион 200 мянган тоннодо хүргэхэ ушартай юм. Инмэ ехэ хэмжээнэй ажал бэелүүлхэнь тиимэ бэлэншье бэшэ ааб даа. Тэрэниие эрхилхын тула 1 миллион кубометр хадын шулуу шорой урбуулжа хаяхын орондо энэ хэмжээгээ аяар 3 миллион кубометртэ хүргэхэ хэрэгтэй. Энэ ажалда нилээд ехэ мүнгэн гаргагдаха болоно. Конверсиин түсэб эндэ табигдаһаншье һаа, һомологдоһон зөөринь нилээд багадаха байна. Тиихэлээрнь ГОК-ой хүтэлбэрилэгшэд округой мүнгэн һанда горитойхоноор хүртэхэ хүсэлэнтэй.

— Хэрбээ округой талаһаа тусхай гүрэнэй урьһаламжа үгүүлжэ шадабалнь, комбинат үшөө 20 жэлдэ худэлхэ аргатай,— гэжэ энэ предприятиин ахамад инженер В. Власьевский маниа мэдүүлээ һэн.

Комбинадай продукци сэрэгэй хэрэглэмжэтэй гаргаха болоходоо хадын шулуу мүлижэ, элдэб гоболтын плитэ, томо блогууд болон бусад хэрэгсэлнүүдые бүтээжэ, ажалаа алдахагүйе хараалһан түсэб зохёоһон байха юм. Лампрофир гэдэг нэрэтэй шулуунайнь нөөсэ гансал эндэ бии. Россиин соо бусад газарнуудта нимэ шулуун огто үгы юм. Тиимэһээ эндэ бүтээгдэһэн зүйлнүүдынь ехээр хэрэгсээгдэжэ, наймаа боложо ядахагүй байха гэжэ тоологдоно.

Гадна барилгада, харгыда хэрэгтэй бутаргагдамал шуруе эндэ ехээр үйлэдбэрилжэ абаха аргатай. Зүгөөр түмэр замай үгы дээрэһээ энэнээ эльгээхэ аргань хэлсээтэй болоһой. Могойтын станциһаа Орловск хүрэтэр түмэр замай утаһа татаха гэһэн хараа түсэб урдань бии юм һэн. Теэд мүнөөнэй худхаяа хуймаан соо тэрэниие бэелүүлхэнь хүшэр ха юм.

Һая болотор Зүүн Сибирьтэ, илангаяа Забайкалида, баян томо предприятиинуудай нэгэн байһан Орловскын комбинат мүнөө үедэ панхаруутаха туйлдаа хүрэжэ магад гэжэ һэжэглэхээр.

Ц. ГОНГОРОВ,
манай тусхай корр.

Россин һонин

МОСКВА. Россин агропромышленна комплексын хамтын ябуулгануудай соведэй үүсхэлээр худөө ажахын худэлмэрилэгшэдэй жагсаал ба митинг һаяхан эндэ үнгэргэдөө һэн. «Художественный» кинотеатрһаа эхилээд, Шэнэ Арбадай үйлсөөр, Краснопресненскэ Набережна үйлсөөр жагсаал үнгэрһэн байгаа.

15 мянган хүн жагсаалда хабаадалсаа юм. 1992 оной июньдэ Россин Агропромышленна комплексын худэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ба Аграрна холбооной түлөөлэгшэдэй бүхэроссии хамтын суглаанай таһиһан эрилтэнүүдые дүүргэжэгдэ анхарал хандуулха гээшэ энэ жагсаалай зорилго болоо. Үри шэрн түлэхэ, налогуудые бага болгохо, худөө нютагуудай хүгжэлтын бюджет тухай эрилтэнүүд табигдаһан байгаа юм.

* * *

Советскэ Союзда Семипалатинска полигон дээрэ водородно бомбо түрүүшыхиеэ туршаһан сагһаа хойшо 40 жэл үнгэрбэ.

Тэрэ үедэ СССР-тэ үнгэргэдэһэн туршалганууда политическэ айхабтар ехэ удха шанар олгогдоһон байгаа гээшэ. СССР-эй ба США-гай туршалганууд нэгэн доро шахуу үнгэргэгдөө һэн.

1949 онһоо хойшо энэ полигон дээрэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүд 467 дахин, газар доро 343 дахин туршагдаһан байгаа. Һүүлэй үедэ Россин полигонуудтахи байдал муудана. Нэгэ талаһаа, мэргэжэлтэд ажаллажа, тусхай захил дүүргэһэн зандаа. Нүгөө талаһаа, олонинтэ эдэ полигонуудые хааха эрилтэ табидаг болонхой. Мүнгэ зөөри хангалтагүйгөөр һомологдоно.

ТУЛА. Области по предприятиинторнуудэй зүбшэ гэргэгдэжэ, 199 мышленностиин тиинуудай хэлэ тухай асуудла сэбэ. Ехэ шанг болоо. Энэнэй областиин обо предприятиинуудай Россин Минис ведтэ ба Вер хандалга эль юм. Арадай н хөөлдоһон хүн далые зайсуул дорхой хэмжэ хаха зуураа, ведэй болон п хоорондохи х шэлдөөн туша жа байһанаа байгаа. Эконо далда засагай гаанууд хамаа жэ тэдэнэр то

Россин вице Лобов зүблөө һэн.

ЗАБАЙКАЛ тын область). замай сэрэгүй тальон Росси дээрэ ерэжэ лэ шадарай станциие үрг никыень һэлэ дэнь транспо шадта туһал дэнэрэй урда Түмэр замай станциин ар хангалтагүй (Россин ба Х до худалдаа лон экономик рисаае хүгжө тодхор болод циие һэльбэ ойрын ерээд гүүр ашаа а ехэ болгохо бшуу.

ШУНХ ЙХАН

бидэнэр хуна үүрэй хараа ажаһуунабди. гарта арад ходолые занаа байха гэ нангин зо нуяад арадн ные хүгжөө Хураа Барһаһан а хүдэлмэрил үлиһэр. Хэды һаа. болоошье б аллдангүй ш дэжэ, улад зо табиһаар, лэ байна.

Хэрэг бүтээ ты байдаг, т ай түрэл ю ен, нютагай гадайнгаа теа хүргэжэ ба ндэглэмээр. М атр шэнэ ю лдэжэ нютаг аяшаг харуу ниттэй хүбүүд. заха ялые ш эр халан аба ноолмоор, сэл шар зүжэг тай гулжа, олон

Олон үдэрнүү лэлдхэл хэгдэ дүн харуул

ААР

да орохо ябадалдань
оэг ушаруулна гэжэ
дог байгаа. Партини
м энэ асуудалые
й министерствэтэй х
ноод, һургуулинуудаа
ноогдуулгэн, оагшаа
рэлхидтэй зүбшэнэн
м. Һүүлдэнь директори
й, тэдэнэй һуралсала
аар орлогшонортой
углан боложо, тэрэ
аанан тогтоолой үндэ
өгөөрэлэй министе
Буряад һургуулинуудаа
эдэхи классһаа эхилэ
ы предмедүүдые ора
ан дээрэ зааха» гэһэн
алга гаргаһан бэлэй.
аабарие багшанар
үрэлхид дэмжээ һэн. Н
алые ород хэлэн
буулхын хажуугаар
элэ заалгые эрид
руулха гэжэ партини
ирлтэ табиһан байгаа
өөр Гэгээрэлэй мини
зо сойомой эн топ
дүүргэлтые хинака
үй, ушар нимэнэ
һургуулинуудта буряа
үзэлгэ огто болоула
байгаа. 1981 оной д
харада КПСС-эй обк
мэ ябадалнуудые эрд
руушаажа, буряад хэл
гые һайжаруулха гэ
жэ ябуулганууде
лаа һэн».

«Ялхитай харгы
рүүлхэ» ажал ганса
зургаануудай хэрэг б
даа. Энэ хүн бүхэн
рэлхид бүхэнэй хэрэ
түрүүн түрэлхид үн
хара багаһаань эхилэ
рэл хэлэндэнь һургаа
багшанар үхибүүдтэй
даар хөөрэлдэхэ ёсто
даа. Харин энэ тал
рим багшанар жэш
руулнагүй. Жэшээлхэ
дэтэ багшанар У-Ж.
юн, И. Д. Бураев
дахинень мартааб
хэлэн тухай буряад
цнин теле-дамжуулга
баадалсахалаа, И. Д.
вай сэбэр буряад хэ
рэ дуугаржа
У-Ж. Дондуков ород
ряадаар дуугарха
сэбэр ород хэлэн дэ
рэжэ һуугаа һэн. Эн
на гайхалтай.

Баһа наһатай боле
ёр хүгшэдэй хоорэ
һая дуулабаб. Тэдэн
согсэ составляддлаа
даа приглашайдаа
бди, тэдэ». гэжэ хэ
Зөмээ ондоо хүндэ
өөнэдөө ородоогүй
лөсэ хүгжөөлгэмнай
тэйл ха даа.

Зай, гол асуудал
заа хадуурбаб.

Номойнгоо
А. У. Модогоев
комсомолой, Совет
тини ажалда ябааб,
гаа, партинигаа ур
сэхэ байхые ороло
нэй даалгаһан этиг
дабарие харюулха
мэлээзөб» гэжэ бэшэ
бээ энэ ном соо б
мөрнүүд залуушуул
да туһа хүргөө һаа
абахаар дүй дүрш
наань, зариманда
дүүнүүлээ заһаха
туһа үзүүлээ һаань
хэһэн ажал хосороо
һанаха байнаб гэ
нэ.

Ц. ШАНЮШ
партини болон

(Статьяг гонор
ряад үнэнэй» жа
жуулнаб).

һонину

ТУЛА. Областин
по предприятинуу
торнуудэй зүблөөн
гэргэлдэжэ, 1993
мышленностини
типуудай хэхэ
тухай асуудал з
сэбэ. Ехэ шанга х
болоо. Энэнэй
областнин оборон
приятнуудай ди
Россеи Министри
ведтэ ба Верхов
хандалга эльгээн
юм. Арадай ажа
хёолдоһон хүшэр
далые зайсуулха
дорхой хэмнэлтэй
хаха зуураа, Вер
ведэй болон прав
Хоорондохи түшаа
жа байһанаа а
байгаа. Экономиче
далда засагай д
гаанууд хамаарха
жэ тэдэнэр тооло

Россеи вице-пре
Лобов зүблөөнд
һэн.

ЗАБАЙКАЛЬС
ТЫН область). Ро
замай сэрэгүүдэй
тальон Россин-х
дээрэ ерэжэ түб
лэ шадарай
станцие үргэдхэ
никыень һэльбэн
дэнь транспортни
шадта туһалха
дэнэрэй урда та
Түмэр замай э
станцини арга
хангалтагүй баг
Россин ба Хита
дэ худалдаа на
лон экономическа
рисаае хүгжөөлг
тодхор болодог
цине һэльбэн
ойрын ерээдүйд
гүүр ашаа зоох
ехэ болгохо
бшуу.

Багшын булан

«ҮЛГЭН ДАЙДА—ЭХЭМНИ, ҮНДЭР ТЭНГЭРИ—ЭСЭГЭМНИ»

(ДАШДОРЖИИН НАЦАГДОРЖ, «Монгол һайхан орон»)

Манай эзэрэнээ алар урда бии болоһон бөө мүргэл манай хулинсагуудай байгаалида шүтэхэ хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлһэн байна. Байгаалида гамтайгаар хандаха ёһо заншал буриад зоной дунда мүнөө хүрэтэр байгаа. Зан, заншалнууд бүри эртэ сагта бии болоһон байна.

Жэшээлбэл, агнуурийн үедэ ан амитадые тэрэ түшаа алаха бэшэ, харин хэрэгтэй соогоо эрэ ангуудые олзолхо, хээлитэй амитадые алажа болохогүй, амитадые туһатай, туһагүй гэжэ илгахагүй, шоно арьяатаншые өөрөө үүргэтэй гэжэ тооллогдодог байгаа. Мүнөө ургажа байгаа модо отолхогүй, хатаһан, унаһан модые сэбэрлэхэ, һамар, жэмэс гэхэ мэтые түүхэдээ, үбэлэй хэсүү сагта эдихыень амитадта, шубуу шонхорто зариныень үлөөхэ, уһанда муухай хубсаһаяа угаахагүй, булагай уһан соо бэеэ угаахагүй гэхэ мэтын олон хорюулнууд байһан юм.

Отог, обог бүхэн өөрынгөө гаарые һайн мэдэжэ, тэндэнь, тахигдадаг, эзэтэй хада, ууланууд байһан юм. Мүн зарим обогойхид шоно, нохой, элдэб шубуун гэхэ мэтэ гарбалтайоди гэжэ тоолоод, эдэ амитадые алахые ехээр сэрэлэхэ байгаа.

Хүнэй наһан эхитэй, эсэстэй. Харин юртэмсэ замбуулин, юрэнхы ажабайдал эхи захагүй. Заха хизааргүй оршон зай хара үнгэтэй юм. Эсэс хизааргүй хабхар харанхы, үхэлгүй мүнхэ амидарал, наһан — нэгэл ойлгосын үнгэ зүһэнүүд болохо. Модон үмхирэн һаладаг, шэнээр урган гарадаг, харин нэлэнхы ой мүнхэ нотоон үнгэсэ алдадагүй. Мүнхэ ажабайдалые үргэн далайтай жэшэмээр, харин бидэнэр тэрэнэй шюруугаар эбхэрэн һолжордог долгинууд болоноодби.

Ажамидаралһаа сэнтэй юумэн юртэмсэ дэлхэйдэ үгы юм. Ажамидаралай агуу һүлдэ хүсые мэдэржэ, амгалан мэндэ ажаһууһандаа баясажа, бусадай ами наһанда хүсэрхэл, булимтаралтуйгөөр, бусадай аша туһые бодожо, оршолонгой далай соо өөнэдыгөөшье доро доро абарха, зоболонһоо хахасаха аргатай байхабди.

Тэдэ арганууде Будда бурхан абаралтын 8 зам гэнэ:

1. Үнэн зүб шүтэлгэ.
2. Үнэн зүб шиндхэбэрн.
3. Үнэн зүб үгэ.
4. Үнэн зүб хэрэг ябадал.
5. Үнэн зүб амидарал.
6. Үнэн зүб эрмэлзэл.
7. Үнэн зүб дурдалга.
8. Үнэн зүб гүнзэгы бодолдо абтаха.

Абаралгын замуудые сахижа, 10 хара нүгэл тэбшээд, 10 сагаан буян үйлэдэжэ ябабалнай, үлгэн дайда—эхэмнай, үндэр тэнгэри —эсэгэмнай маанадаа хайрлажа, үргэлсэжэ, харалсажа байха.

...Аглаг энэ юртэмсэдэ,
амита юумын хүлгөөн соо
Хүн боложо түрөөл
хадаа,
хүнэй түлөө амидара..

(Д. УЛЗЫТУЕВ «Хүнэй наһан»).

Алтан дэлхэйн үринэр,
өмидарха дуратай,
Аюул оһол гэдэгы, алгад
тойрон гаралтай.
Тойроод байһан байгаали,
торгон ногоон үнгэтэй,
Тэрэл зандаа байхыень,
тэмсэл наймжа хэрэгтэй.
Амидарал бүхэнэй, амн
голые сахнхаяа
Аса һалаа үндэһыень,
абархабди барандаа.

(А. ДОНОЕВ).

Б. БАЗАРОВА,
Захаамшиай аймагай
Дүтэлүүрэй һургуулиин
багша.

Шэнэ фильм

«ҮЛЬГЭРШЭНИИЕ» ХАРЫТ!

Элинсэг хулинсагуудаймнай оюун ухааная баялигые үеһөө үе хүрэтэр дамжуулжа байһан үльгэршэд тухай уран һайханайшье, баримтаташье фильм үгы юм һэн. Үльгэршэн тухай түрүүшын баримтата фильм һаяхан буулгагдаа. Свердловскын киностудиин «Зов» гэжэ нэгэдэлэй (хүтэлбэрилэгшэнь—Буряад Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша, кинорежиссер Барас Халзанов) бүтээһэн «Үльгэршэн» гэжэ фильм байгша оной августын 19-дэ 15 час 30 минутада «Прогресс» кинотеатрта харуулагдаха байна.

«Үльгэршэн» гэжэ фильм хадаа Эрхүүгэй областнин Нүхэдэй районой «Приморский» совхозой Хадааханг гэжэ нютагта буулгагдаа. Сууга гэсэршэн Пёохон Петровой түрэһөөр 120 жэлэй ойдо зорюулагдаһан ехэ һайндэр 1991 оной августын 17—19-нэй үдэрнүүдтэ болоо хамнай. Тэрэ ехэ һайндэртэ Гэсэрэй туг арамнайлагдажа, «Гэсэрэй» ехэ һайндэрэй эхин тэндэ табигдаһан түүхэтэй.

«Гэсэр»—Түб Азиин эрдэни зэндэмэни» гэһэн гаршаг доро үнгэржэ байһан үлхөө ехэ һайндэрнүүдэй эхин һабагша татаһан үйлэ хэрэгүүд энэ фильм соо гоё һайханаар харуулагдана.

«Үльгэршэниие» барандаа ерэжэ харыт гэжэ уринабди!

САХАДА ДУГАН НЭЭГДЭБЭ

САХА (Яхад) Республика газар уһаар элбэг, Зүүн Сибириин зүүн хойто заха болохо, ашагта малтамалнуудаараа аргагүй ехэ, хэдэн зуу мянган жилдэ хэрэглэхээр алта, алмазаар ошотон яларжа байдаг орон нютаг лэ. Байгаалиин уларил шэрүүн, хэтэ мүнхэдөө сэбдэг мүльһэн газар дайдатай.

Хүйтэн, шэрүүнһээ айнгүй ажалладаг, ажамидардаг, олон яһатанай улгы болоһон орон юм. Саха Республикын Нерюнгриин районой Нерюнгри хото олон яһатанһаа бүридэһэн, зуугаад мянган зонтой байха юм.

Энэ районой дэбисхэр дээрэ найман зуун гаран буряадууд ажаһуудаг. Эндэ Ага-Дагуурһаа, Алаһр-Бөохонһоо, Аха-Яруунаһаа, Баргажан-Бэшүүрһээ, Баяндай-Байгалһаа. Загарай-Захааминһаа, Сэлэнгэ-Кабанскһаа, Хори-Хэжэнгэһээ, Хяагта-Хелгоһоо сугларһан буряадууд ортон хамнигадай танил талануудболонхой, нэгэ эбтэй бүлэ шэнги ажаһуудаг байна.

Саха Республикада шэнээр Буддын сахиусанай дуган хүдэлжэ, буряад һургуули нээгдэхэнь.

Үндэһэн ёһо заншалаа мартахагүйн, илангаяа шажан мүргэлөө орихогүйн, хэлэ бэшэгээ хаяхагүйн тула Буддынгаа шажан, буряад хэлээ һэргээхэ ёһотойбди гэлсэһэн байна. Эрхүүгэй ба Шэтын-монгонуудай, Буряад Республикын олон янзын нютаг нугаһаа ерэһэн буряад яһатан түрэл нютагһаа холо ябахадаа эхэ, эсэгээ, аха дүүнэрээ ба тоонто нютагаа хододоо һанадаг байна.

Тиигээдшье түрэлхи хэлээ хүүгэд үхибүүдынь мартахаяа һанадаг. Тиимэ дээрэнээнь бидэ, буряадууд, эндэ нютагжаһан газартаа шажан мүргэлэй дуган байгуулжа, буряад түхэлэй һургуули тогтоохо зорилго үрдаа табинхайбди. Үндэһэн зорилгомнай буряад угсаатанай үри хүүгэдтэ шажан мүргэлэй тарни маани, түрэл хэлээ, ёһо заншалаа заажа, саашадаа дэлгэрүүлхэ, хүгжөөхэ зэргэтэйбди.

Якутск хотодо уласхооронгдин үндэһэн арадуудай совет (хэлэ) хүгжөөхын түлөө 1993 оной апрель һарада ЮНЕСКО-гэй дабаһаяар ехэ хуралдаан болоо һэн. Энэ хуралдаанда Санкт-Петербургын буддын шажанай дасанай «Гүнэнчойной» шэрээтэ-ламхай Данзан Хайбзан (Федор Сергеевич Самаев) уряалаар байлсаа.

Нерюнгри хотын гороногой эрхилэгшэ (ород эхэнэр), мүнөө сагай байдалаар газар урбуулһанай, хада уулаяа түнхиһэнэй, уһа намагаа шэргээһэнэй түлөө нугэлтэ баршадһаа арилгуулхын түлөө Якутск хото зорюута ошожо, буддын шажанай ламхайтай бараалхажа, Нерюнгри хотоо асарһан юм. Энэ эхэнэр буддын шажанай шойро һайн шудалһан, багша хүн байгаа.

Якутскһаа ламхайн самолетоор морилжо ерэхэдэнь, Чульман аэропортдо Хэжэнгын аймагай Чисаана нютагай Хоинхоогой Намсарай нүхэд хүбүүдээрээ «Аюуша» хадагаар ба сагаан эдеэгээр Данзан Хайбзание угтажа абаһан байна.

Санкт-Петербургын ламхай нитэжэ айладхаа гэхэ: «Эндэтнай аяар млягаад шахуу буряадууд байна. Тиимэһээ таанад дуган бодхоохо байгаат. Ганса таанад мүргэхэ бэшэт, эндэтнай энэ олон бага ехэ яһатан бүгэдоотэн мүргэхэ байхал» гэбэ.

Хэлсэжэ байһан хэрэгэйнгээ хүсэлдэхэдэ, бурханда һүзэгтэй буряадууд зүйтэйдэ тоолоод, зарлигынь ламхайнгаа һайхашаагаад, зүшөөлөө үгөөд һэн. Ламхайн айладхалаар Нерюнгри хото дээрээ суглаа хурал зарлаад, буддын шажанай бүлгэм байгуулжа, табан хүнһөө бүридэһэн захиргаантай болоо. Түрүүлгшээр Хонинхоогой Намсарайе, гэшүүдээр Оборой Цэдэн-Хэжэнгэ-Чисаанын; Мордвинин Юрий — Хелгэ-Балягын; Серафима багша—Загарайн; Саяан — Түнхэнэй. Эдэ табанай эдэбхеэр энэ хото дээрэ анхан алаабхи байһан 7×10 хэмжээнэй гэр худалдажа абаад, тэрээн соогоо заһал-уншалга, диваажан хуруулба.

Үргэл мүргэл хүн бүхэн үргэжэ, адис аршаанаар арюудхаба. Энэ. тэрэ гэнгүй, эндэ байһан арад зон болон, нүүжэ ябадаг оршонһоо эхилээд, ород, татаргүй олон байжа, дуган болгоһон гэр соомнай гурбан зуу гаран хүн бактаад, бэшэн газаагуур ээлжээгээр гороо хэжэ, дасандаа орон мүргэжэ ябаад, үдэр соо үргэлжэлэн хуралдаа заль-баржа, һүзэглэжэ, һанаһан хэрэгээ номуун ёһоор бүтээбэбди гэжэ буряадууд баяртай үлэбэбди.

Мүн дуганай һуури арамнайлагдаа һэн. Хуралай һүүлээр ламхай ном табяа. Айл аймагаараа аха дүү шэнги амгалан тайһан ажаһуугты, үбшэ зоболондо дайрагдангүй, улүү юумэдэ хомхойронгүй, элүүр энхэнүүд ябагты, нэгэн һанаатай, нигүүлэсхы сэдьхэлтэй, нүгэл хэнгүй, буян үйлдэжэ, яһа илангүй, ябадалаа сагааруулжа, саг үргэлжэ бэе бээ хүндэлжэ ябагты.., г. м. олон янзын зүбшөөл заабари айладхаа һэн.

Энэ хуралда хэнгэрэг хэрэгтэй болоод, Цэдэн багша һуургуулиин барабаан задалжа, хубилган шэнэдхээд, хэнгэрэг болгожо дасанда үргэбэ.

Данзан Хайбзан ламхай айладхаадаа, һуэзтэнние нигэжэ найдуулба: таанад дуган болохо гэрээ хубилгаа заһаад, дасанай дуган болгоходотнай. Санкт-Петербургһаа саг үргэлжэдөө байха ламые эльгээхэб, мүн түбэд эмшэдые эльгээжэ байхаб гэбэ. Мүнөө ябадалдаа «Тэмээн Толгой» гэһэн обоо тахилгые һэргээһэн байна.

Обоо дээрэ айладхахадаа, обоо уладаа сэржэм үргэхэдоо, сагаан эдеэгээр, хара сайгаар, харин архи спиртээр сэржэм бүргэгты гэбэ. 1930-аад оноор машина, трактор байгаагүй, унаха унаань морин байгаа. Совет засагай тогтуурияа олоно ядажа байһан үе һэн.

Алтанай приск Алдааннһаа алта шэржэ ябаһан ашаае «Тэмээн Толгойдо» дээрэмшэд тонодог байгаа. Тиихэ үедэ Алдаанай приискдэ зуу гаран ламанарые сүлэлгэдэ асаржа хүдэлгэһэн юм. Совет комиссарнууд аргынгаа барагдахада, гурбан ламанарые һүнй асаржа, «Тэмээнэй Толгойдо» шэнээр обоо тахюулаад, нюусаар уншаһан ламанарые үгы хэһэн юм гэдэг. Тахилгаһаа хойшо алтанай хамбые тоноло зогсоо һэн гэхэ.

Буддын шажанай бүлгэмэй түсэб ехэ. Дасанай дуган хубилган барилгын хажуугаар ерэхэ намар Буряад түхэлэй һуургуули тогтоожо, буряад, яхад, англи, немец, хууша монгол бэшэг, хэлэнүүдые зааха бэлэдхэл хэгдэжэ байна.

Пенгра ортон зоной тосхон юм. Эндэ оро удхэдэг совхоз байгаа. Нерюнгриһээ жарааад модоной зайтай, мүн долоо модоной газарта БАМ-ай түмэр харгы оршодог. Эндэ ьнхаядаа улаан гараараа ашта угаадаг газар, мүнөө түмэр харгын станци «Золотника» оршоно. Эндэ бурладууд олон.

Оборой Цэдэнтэн хоюулаа багшанар; нүхэрынь Надежда (Бадмаханда) Дэмбрыловна Дэмбрылова Пенгрын дунда һуургуулиин директорэер хүдэлжэ байна. Цэдэн өөрөө багшалхын хажуугаар) үндэһэн ортоной гурим ёһо, заншал, түүхэ шэнжэлэн, ортон яһатанай ном заалгаха программа зохеожо, гэрооногой зүблөөндэ зүбшэлдэжэ, ерэхэ жилдэ энэ программа хэрэглэгдэхэ юм.

Мүн бага яһатанай чуной, юкачир, долган, хамниган, ортоной ёһо заншал ба түүхэ шэнжэлхэ, 35 элидхэл бэшэһэн байна. Энэ бэшэһэн материалынь республикын бага яһатанай һуургуулинуудта эгээл түрүүшын сойо һуралсалай үндэһэн программа, учебник боложо, эдэ яһатанай саашадаа һураха, хүгжэхэ хэрэгтэ дэмбэрэлтэй захата бүтээл болоно. Энэ программа табилгада Надежда Дэморыловна хабаадалсаһан, мүн олон зүбшөөл, дурадхал оруулһан байна.

Цэдэн Владимирович эрдэмтэй ламхайе гэрээ урихадаа, Пенгрын дабаан дээрэ «Аюуша» хадагаар угтажа абаһан юм. Гэртээ нэгэ таһалгаяа хооһолжо, зоной адислуулха байдалые бэлдэжэ үгөһэн юм.

Ортон болон бэшэ арадаа ёһо заншал, түүхэдэй бэшэһэн элидхэлээрнь. Һуралсалай программаарнь схээр һонинхобо. Пенгра дээрэ айладхал хэлэхэдээ, архи тамхин тухай тогтоо. Маани мэгэмээ уншажа ябагты, мэлмэрһэн хараяа хаягты. Арьяа Баалдаа шүтэжэ ябагты, архи тамхи амасахаяа болигты,— гэбэ.

Данзан Хайбзан Саха Республикын президент нүхэр Николаев Ефим Николаевичтай бараалхажа, бурхан шажан тухай дурсаһан байна. Мүн президент дурдахадаа, Саха Республикада худалдаа байһан буряад угсаатанние ёһо һайнаар хүдэлдэг арад гэжэ дээдын сэгнэлтэ үгэһэн ха.

Ламхай ябалган дээрээ номноходоо, бүхы буряадуудэ энэ торэ гэнгүй нэгэн һанаа сэдьхэлээр нэгэдэгты, эн найрамдал, ампаан байдалай түлөө ябагты гээд айладхаа. Цэдэн багшада таларуулаа мэдүүлхэдээ, бурхан багшын гүндаа эрхи хоерые залаба.

Хүрмэ болохо хүйтэн ороной ортон, яхадай газар дээрэ эгээл түрүүшын дасан дуган бодлоожо, мүн буряад хэлэнэй һуургуули тогтоожо байһан, хольын нютагта ноотагжаһан буряад арадаймнай нэгэ ехэ зэндэмэни болоно. Дасан ба һуургуули мүндэлжэ эхилхэдээ, багашье, ехэшье арадай һанаа бодолые нэгэдүүлжэ, нигүүлэсхы сэдьхэл түрүүлжэ, хүдөө холо гэнгүй хонхо, дамаарини суурьяан дэлдэжэ, буряад хэлэнэй булаагаа бурьялаг лэ, буддын шажан бүхы Россиндэ дэлгэрэг лэ!

Ц. ЧИМИТОВ,
журналист.

ҮРАГШАДАА ТАХААР БЭЛЭМДИ

Мухар-Шэбэрэй 2-дахи һуургуули аймагай һуриной дэргэдэ байгаа юм. Һуургуулинь 500 һурагшад һуралсалай гаран багшанар ажалладаг.

Энэ багшанар болгалтын эхилхэдэ, ерэхэ шэнэ жэлэй хүдэлмэриһэ захаалһан юм. Юуб булаараа хам ород, ородаараа ажаллаха-ные бүтэсэтэй, ульбадаг шуу. Мүн, нэбёосхоные хүнбайгаа. Һуралсалай ные уттуулан, бүбжедүүдээ, классуудаа, шэрдээбди, үүдүдыень, барюудаа. Бүхы дээрээ зүжэгтэ наймаан артистнууд наадаа. Харагшад зүжэгтэ һайн сэгнэлтэ үгөө. Зүжэгэй гол үхэ шанарынь мүнөө үе сагай хүдөөгэй ажабайдал харуулна, нигүүлэсхы, хүмүүжүүлхы ехэ үүргэтэй гэжэ сэхэ хэлээ. Шүгтой, энеэлэ зуулаагаар баян эжэ зүжэг болобол мүнөө сагта залуушуул эхэ эсэгээ хүндэлжэ, үргэжэ ябаха, илангаяа үбгэ һамгаан хөөн хоорондоо эбтэй эетэй, бие бээдээ дуратай байха ёһотой, бее бээ дорожолко, доройтуулжа болохогүй гэжэ элирхэйлнэ. Мангай бэлигтэй артистнууд Бастар Чойнжуров, Цыренжаб Бадмаев, Жамбал Баторов, Балыкан Банеева, Цыцима Гармаева, түрүүшынхээ наадаһан Дынсема Санданова, Елена Янчинова, Батажаб Нимаев гэгшэд булта бэрхээр наадажа, ородоо бэлигээ хурсадхажа ябаһанаа харуулаа.

Барханай арадай театрай нээгдэнээр гуша гаран жилэй туршада таһалгаягүй олохон зүжэгүүд тэрэнэй тайзан дээрэ найруулагдаа юм. Жмаршье олон бэлигтэй артистнууд энэ театрта хүдэлөө гээшэб! Тоогүй олон даа. Жэшээлхэдэ, энэ театраймнай бэрхэ, бэлигтэй актернууд Б. С. Гармаев, Б. У. Раднаев, Ц. Я. Очиров гэгшэд «Буряадай Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй болонхой, зүбшөөл заабари, дурщулөөрөө мүнөө үеын залуу бэлигтэй хүбүүд, басагадтай хубаалдажа байдаг, театрта туһалажа, үүргэжэл байдаг юм. Жэшээлхэдэ, тэдэнэй нэгэн үнинэй багша, арадай театрай ветеран Будажаб Дмитриевна Будаева «Буряад Республикыщ һуургуулиин габьяата багша» гэжэ нэрэ солотой. Һайн дуратанай арадай оюун бэлигтэйшүүл улам бүрэ үргэжэ гараа. Имагтал шотагаймнай ажалшад, интеллигенци театрые хүгжөөнэ, үргэнэ гээшэ.

Театрнай гансашье оорын зондо бүтэлгүүдээ харуулна бэшэ, бүхы Буряад ороо соогуураа айчшаһан, айлшалжашье байна. Ерээдүйнь сагта уран бэлигтэй улам һайнаар хурсадхажа, шэнэ зүжэгүүдээ найруулжа ябахыень түрэл нютагайнгаа, Бархан үндэр уулын хөрмэйдохи арадай театрта үнэн зүрхэйнөө хүсэнэбди. Сагай хүндэ хүшэр боложо байгаашье һаа, һайн саг ерэхэ ёһотой. Бэлигтэй хүнүүд түрэжэл байха, оюун бэлигынь хурса боложол байха гэжэ һанагдана. Сабидар хорионой хатар соо, сагай дэлгиной эбхэрээн соо хүнхинжэл байхань болтогой! Арад зомнай сэдьхэлэй һайханаар театраа дэмжэжэ, нэрэ солыень үргэжэ байха гэжэ һанахааршье, этигэхээршье байна. Һайнта даа, түрэл Барханайм бэлигтэ хүнүүд, эрхим зүжэг харуулһандатнай, зохёохы ажалдатнай амжалта хүсэжэ, айтан дэлхэйн жама ёһоор амар мэндэ, элүүр энхэ, золтой жаргалтай ажаһуухыетнай үреэнэбди.

Б. ДОНДУПОВ.
Бархан нютаг.

ҮРГУУЛИ БАРИХАНЬ

Энэ ажахыда 7 жэл соо хүдэлхэ үедөө түс бригадын барилгашад соёлой-спортивна томо һайхан комплекс, пожарна деногой, гаражайбанин, 500 толгой тугалнуудай байрые бодхоёсон юм.

Тиимэһээ саг соонь, 1997 оной сентябрь болотор һуургуулиин уужам үндэр байшан тэдэнэр барижа дүүргэхэ аабза гэжэ Галбын хүн зон, илангаяа һуургуулиин иһанай хүүгэд этигэнэ.

Манай корр.

ХҮНХИНЭЖЭЛ ЙХАНЬ БОЛТОГОЙ!

...дэнэр хүндэ хүүрэн харилсаһай ажаһуунабди. Индаагта арад зоной ...дые занажа, урбайха гэһэнэ ссёсвый ажал өрөөлгө ...ний зорилго ...рядаг арадаймгаа ...ые хүгжөөхэ зо...ай Хуралхаанай Барханай арадай ...хүдэлмэриилгэшэд ...үлөөр. Хэды хүн ...голошье һаа, ...ой аймагай шэнэ ..., улад зоной...эдэ табиһаар, ха...ь байна.

...хэрэг бүтээхэдэ ...ы байдаг, тиигэ...ой түрэл колхо...ом, нютагай за...гдаһайгаа театрта ...ы хүргэжэ байда...дэлмэрэр. Манай ...тр шэнэ зүжэг ...бэдэжэ нютагаймаа ...ашаг харуулба. ...ыгтай хүбүүд, ба...аха нүхэдэйнхэ...ай ажалые шада...р халан абажа, ...рэлсмэр, сэдьхэ...ар зүжэг тайзан ...ужа, олонние

...мэдээжэ драма...Мүнхэ Пурбуевай ...мини хүйхэ...ь зүжэг хаража ...Олон үдэрнүүдэй ...ьлдэхэл хэгдэжэ, ...е дүн харуулагдаа. Бүхы дээрээ зүжэгтэ наймаан артистнууд наадаа. Харагшад зүжэгтэ һайн сэгнэлтэ үгөө. Зүжэгэй гол үхэ шанарынь мүнөө үе сагай хүдөөгэй ажабайдал харуулна, нигүүлэсхы, хүмүүжүүлхы ехэ үүргэтэй гэжэ сэхэ хэлээ. Шүгтой, энеэлэ зуулаагаар баян эжэ зүжэг болобол мүнөө сагта залуушуул эхэ эсэгээ хүндэлжэ, үргэжэ ябаха, илангаяа үбгэ һамгаан хөөн хоорондоо эбтэй эетэй, бие бээдээ дуратай байха ёһотой, бее бээ дорожолко, доройтуулжа болохогүй гэжэ элирхэйлнэ. Мангай бэлигтэй артистнууд Бастар Чойнжуров, Цыренжаб Бадмаев, Жамбал Баторов, Балыкан Банеева, Цыцима Гармаева, түрүүшынхээ наадаһан Дынсема Санданова, Елена Янчинова, Батажаб Нимаев гэгшэд булта бэрхээр наадажа, ородоо бэлигээ хурсадхажа ябаһанаа харуулаа.

Барханай арадай театрай нээгдэнээр гуша гаран жилэй туршада таһалгаягүй олохон зүжэгүүд тэрэнэй тайзан дээрэ найруулагдаа юм. Жмаршье олон бэлигтэй артистнууд энэ театрта хүдэлөө гээшэб! Тоогүй олон даа. Жэшээлхэдэ, энэ театраймнай бэрхэ, бэлигтэй актернууд Б. С. Гармаев, Б. У. Раднаев, Ц. Я. Очиров гэгшэд «Буряадай Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн үндэр нэрэ зэргэтэй болонхой, зүбшөөл заабари, дурщулөөрөө мүнөө үеын залуу бэлигтэй хүбүүд, басагадтай хубаалдажа байдаг, театрта туһалажа, үүргэжэл байдаг юм. Жэшээлхэдэ, тэдэнэй нэгэн үнинэй багша, арадай театрай ветеран Будажаб Дмитриевна Будаева «Буряад Республикыщ һуургуулиин габьяата багша» гэжэ нэрэ солотой. Һайн дуратанай арадай оюун бэлигтэйшүүл улам бүрэ үргэжэ гараа. Имагтал шотагаймнай ажалшад, интеллигенци театрые хүгжөөнэ, үргэнэ гээшэ.

Театрнай гансашье оорын зондо бүтэлгүүдээ харуулна бэшэ, бүхы Буряад ороо соогуураа айчшаһан, айлшалжашье байна. Ерээдүйнь сагта уран бэлигтэй улам һайнаар хурсадхажа, шэнэ зүжэгүүдээ найруулжа ябахыень түрэл нютагайнгаа, Бархан үндэр уулын хөрмэйдохи арадай театрта үнэн зүрхэйнөө хүсэнэбди. Сагай хүндэ хүшэр боложо байгаашье һаа, һайн саг ерэхэ ёһотой. Бэлигтэй хүнүүд түрэжэл байха, оюун бэлигынь хурса боложол байха гэжэ һанагдана. Сабидар хорионой хатар соо, сагай дэлгиной эбхэрээн соо хүнхинжэл байхань болтогой! Арад зомнай сэдьхэлэй һайханаар театраа дэмжэжэ, нэрэ солыень үргэжэ байха гэжэ һанахааршье, этигэхээршье байна. Һайнта даа, түрэл Барханайм бэлигтэ хүнүүд, эрхим зүжэг харуулһандатнай, зохёохы ажалдатнай амжалта хүсэжэ, айтан дэлхэйн жама ёһоор амар мэндэ, элүүр энхэ, золтой жаргалтай ажаһуухыетнай үреэнэбди.

Б. ДОНДУПОВ.
Бархан нютаг.

ҮХИБҮҮД АМТАРХАНА

Хүүгэдэй кухинин хүдэлмэрилэгшэд ажалдаа ерэмсээрээ, нялха нарай хүүгэдтэ эдеэ бэлдэжэ эхилдэг. Юуб гэхэдэ, Улаан-Удын һүнэй заводһоо асарагдаһан һү тусхайтаар хөөрүүлхэ, кефир. ээзгэй бэлдэхэ гээшэ оорын онсо нюусатай ха юм.

Хотын Железнодорожно районой хүүгэдэй 3-дахи кухинда өөһэдынгөө ажалые табан хүргандаал адли мэдэхэ болоһон мэргэжэлтэд олон. Тэдэнэй нэгэн Татьяна Федорова болоно.

— Дүрбэн жэлэй урда тээ 6-дахи СПТУ дүүргээ һэм. Оёдолшоной дүршэлтэй болоһон хадаа хотынгоо ажаллшадай захилаар костюм, плати оёжо һууха хүн вад. һүүлэй жэлнүүдтэ багашуулда сагаан эдеэ бэлдэдэг ажалтай болонхойб. Шалтаганинь гэхэдэ, эрэшүүлэй эхэнэрнүүдэй хубсаһа оёхо болоходо, хотын зонһоо захил үсөөнөөр ородог болоо. Энээнһээ уламжалан, салин хүлһэн бага болоо—гээд Татьяна Федорова голхорио.

Нялха нарай хүүгэдтэ сагаан эдеэ бэлдэхэ кухинда Татьяна Федорова ехэ ороддосотойгоор ажаллана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нарай хүүгэдэй сагаан эдеэнэй кухнинн хүдэлмэрилэгшэ Татьяна Федорова.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ
фототекст.

Эгээл мүнөө сагта Монгол һайхан орондо залуу үетэнэй хаһа ерээ гээшэ ха.

Улаан-Баатар хотын гол гудамжаар гансал залуушуул зурылдана. Джинсэ хубсаһа үмдэһэн, хара шэл зүүнхэй хүбүүд, басагад Монгол ороной мүнөөдэрэй шарай болонхой хаш. Адаглан харахада, ажалгүй залуушуул хэхэ юумэеэ олоно ядан, эндэ тэндэ обооролдоно. Тэдэнэр правительствын, хуули сахиншадай һанаа ехээр зобоодог хэбэртэй.

Эдэнэй дундуур Америкын туристнууд, ородой мэргэжэлтэд худхаралдана. Үндэр наһатайшуул үнгэ бүрнин торлиг, малгайнуудые үмдэнхэй ябана. Олонхи зон амаяа маарлаар бооно. Энэмнай элдэб янзын аллерги, грипп үбшөнһөө һэргылһэн хэмжээн гээшэ.

Зунай үдэрнүүдтэ город соо тэсэхын аргагүй бүгшэм халуун болоно. Харин тимонадай 60—80 түхэриктэ хүрэжэ байхадань, шуран шуудаар үхи хүүгэдэй тэрэнние хараһаар абаха мүнгэн хүрэнэгүй. Онсо тэмдэглэхэдэ, үйлсын наймаашад сохнхидээл үхи хүүгэд болонхой гээшэ ха. Тэдэнэр гүйлдэхэ, харайлдахадаа хүнгэн, наймаагаа дурадхаха, худалдахадаа бэрхэ, эшэхэ гайхахые мэдэнэгүй.

Түб хотын айлшад нэн түрүүн Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ талмай ерэдэг, правительствын дүрбэн дабхар байшангай урда дүрэ зураагаа буулгуулха дуратай ха.

Түбэй музей зоной анхарал ехэ татадаг байна. Эндэ хараха, һонирхохо юумэн олон даа. Саашань буддын шажантанай түб Гандан дасан туристнуудай тон олсор ябадаг газар болонхой. Эндэхи Зүүн зүгэй шажанай академидэ Буриадай, Хальмагай, Тувын, Энэдхэгэй хубараагууд дээдын эрдэм шэдэ шудалдаг юм байна.

Нигэжэл Монгол һайхан ороӊ үлэрһөө үдэртэ шарайгаа хубилган, хүгжэлтын шэнэ замаар урагшаа дабшана.

Б. БОРБОЕВ.

ЗАЛУУ ҮЕТЭНЭЙ ХАҺА

Шэнэ фильм

«ҮЛЬГЭРШЭНИИЕ» ХАРЫТ!

Элинсэг хулинсагуудаймнай оюун ухааная баялигые үеһөө үе хүрэтэр дамжуулжа байһан үльгэршэд тухай уран һайханайш

СОЁЛОЙ ҺОНИН

УРАН ЗОХЁОЛШЫН ТООНТОДО

Елена Степановна Павлуцкая хэдэн олон жэлдэ Хурамхаанай аймагай соёлой таһагые даагшаар яһала урагшатайгаар ажаллаа. Мүнөө Хурамхаанай аймагта клубта гү, али библиотекэдэшье ажалладаг хүнүүд Елена Степановнае ходо һайнаар дурдан, тэрэниие урагшаа тэгүүлдэг, оролдосотой хүтэлбэрилэгшэ гэжэ хөөрэлдэдэг. Эдэ баримтануудые бишье гэршэлхэ байнаб. Елена Степановнагай ажаллахада, Гааргада, Уланхаанда арадай театрнууд, Аргатын соёлой байшан болон гуламтанууд бии болоһон түүхэтэй. Хурамхаанай аймагай музейшье эмхидхэхэдэ, Павлуцкаягай аша туһа ехэ байха. Мухар-Шэбэрэй Шаралдай нютагта ерэмсээрээ, И. К. Калашниковай музей эмхидхэгшэдэй нэгэниинь болоһон юм.

— Энэ хэрэгтэ Елена Степановна эсэшэ сусардуй, гөөр ороолдожо, хоёр жэлэй саапа Калашниковай буусамузей эмхидхээ,—гэжэ тус аймагай соёлой таһагые даагша Л. Н. Гуслякова мэдүүлнэ.

Һаяхан Елена Степановнатай уулзахадамни, нигэжэ хэлэбэ:

— Эдэ үдэрнүүдтэ Исай Калашниковай түрэһэн үдэртэнь зорюулжа, Калашниковай уншалгануудые эмхидхэнэбди. Мүнөө жэлдэ бууса-музейн дэргэдэ амбаар, банн барижа, ашаглалгада үтөөбди. Намартаа худаг малтаха түсэбтэйбди. Мүнөө мүнгэ зөөри хомор, юумэнэй үнэтэй болоходо, нимэ барилганууд дэншье бүлээр бүтэнэгүй. Харин манай музейдэ Соёлой министерствын үшөө түһалһаар байһандань баяртайбди. Худаг малталгада аймагай соёлой таһаг мүнгэ һомолоо. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, шэмээшэгүүдэй буусада юун биитө, тэрэниие тус музейдэ барихабди.

Исай Калашниковай ажабайдал хүндэ хүшэр байгаа. Бага балшар наһанлань абань хардуулжа, арадай дайсан гэжэ мүрдүүлжэ, сүлэлгэдэ арбаад жэл зобоо бэлэй. Исайн һургуулида һурахаданшье Исайнаа нэгэншье багша юумэ һурадаггүй байһан юм. Нигэжэ зобоно ябахадаа, Исай мүртэйгөөр һургуулидашье һураагүйнь эли. Энээн тухайгаа Исай Калашников хаанашье хэлэдэггүй, хэзээшье бэшэдэггүй байһан юм.

Музейдэ би гансараа тооной ажалланаб. Тус музейе харуулналаб, ерилганаб, сэбэрлэнэб, экскурси эмхидхэнэб, мүнгэ зөөри бэдэрнэб.

Мүнөө музейн дэргэдэ «Булаг» гэһэн фольклорно ансамль, литературна бүлгэм ажаллана.

Нютагайнгаа урагшэа һанаатай Елена Степановнадаа адли хүнүүдэй байһаниинь мүнөө сагта баярламаар.

В. БАТОРОВ.

НЮТАГТАА ХҮНДЭТЭЙ ХҮН

Саяан үндэр уулын хормой доро оршодог Улбугай нютагта 1923 оной зун Намжу Эремхеновичэй гэр бүлэдэ Доржо хүбүүн түрөө һэн. Тэрэ бага балшар наһанһаа ажаллаха, агнаха дуратай байгаа. Гэрһээ хойшоо гарахада. Бадар гэжэ нэрлэгдэдэг тайга, зүүн тээнь Хонгор-Хойморой 20-од мянган гектарай захагүй үргэн намаг оршодог һэн. Доржо бага наһанһаа эхэ эсэгэеэ дахажа, мал адуулхын хажуугаар агнуурида гаража, ан гүрөөһэ ба загаһа барижа һураһаниинь дайнай үедэ тагнуулшан яһахадань арагүй ехэ туһатай байгаа.

Тэрэнэй 1941 ондо Хэрэнэй дунда һургуули дүүргэһэнэр, хэды хоноод байхадань, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн захалжа, Баруун фронтдо морложо, тагнуулшан-радист болоо һэн. Тэрэ фашистнуудые даралсаха үедөө олон «хэлэ» барилсажа, частинигаа зүгһөө яһала олон һайшаалда хүртэһэн байна.

Түрэл нютагаа амар мэндэ бусажа ерэһэн сэрэгшэ Түнхэнэй райпотребсоюзай заготконторые даагшаар 40-өөд жэлдэ хүдэлжэ, эрхим ажалаараа республика соотоо яһала мэдэгдэжэ болоод, наһанайнгаа амаралтада гараһан юм. Тэрэнэй даадаг заготконторо республика соогоо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оло дахин илажа, СССР-эй ВДНХ-да хабаалалсаһан түүхэтэй.

Д. Н. Бодеев худалдаа наймаанай эмхи зургаанда бүхы наһан соогоо ашаг үрэтэйгөөр хүдэлжэ, олон Хүндэлэлэй грамотануудаар болон үнэтэ бэлгүүдэр шагнагдаһан байха. Тэрэ «СССР-эй худалдаа наймаанай отличник» ба «Буряад Республикын худалдаа наймаанай габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, аймагайнгаа түүхэдэ оро-нондонь үрмашамаар.

Б. БИРБАЕВ.

ДУУЛАХА, ХАТАРХА ДУРАНИИНЬ ЕХЭ

Дондуков Будажаб Мэжит-Доржиевич Буряадай худоо ажахын институт үлэдэг дипломтойгоор дүүргэһэн байна. Будажаб бага балшар наһанһаа дууладаг, хатардаг, зүжэгтэ наададаг болигтэй хүн юм.

«Асагадай дунда һургуулида һуража яоахадаа, уран һайханай худэлмэри, спортын мүрысөөнүүдые эдэбхитэйгээр эмхидхэдэг залуушуулай нэгэниинь байһан юм»,—гэжэ тус һургуулиин багша Тамара Цыреторовна Радиаева өмогорхон хөөрэдэг. Нээрээ тиим байһанаа. Эрхирэгэй совхоздо ахамад ветеринарна врачаар ажаллахадаа, Дондуков хэрэм дээрэнь харуулаа. Будажаб Мэжит-Доржиевич Эрхирэгэй соёлой байшанда залуушуулай дуу, хатарай «Аялга» гэжэ арадай ансамблиин эрхим дуушан, хатаршан гэжэ тоологдожо ябана, Дондуковой һургуулиин дуукуудые Яруунын малшад, Монголой ажалшад залуушаар уттаһан юм. Будажаб Дондуковой үүсхэлээр Эрхирэгэй совхозой футбольно команда республикын мүрысөөнүүдтэ хабаздажа, муу бэшэ амжалтануудые тулладаг байгаа. Эрхирэгтэ гү, али Асагадта Будажабгүй нэгэншье концерт, зүжэг наадан, спортивна мүрысөөнүүд болодоггүй. Будажаб ехэ һайхан абари зантай хүн. Бүхы Дабаатын сомон соо Будажабые зон ехэ хүндэлдэг. Будажабта залуушуулые, хүгшэд үбгэдые ехэ дуратай юм. Мүн Будажаб Дондуковой дуулаһан дуунуудые республикын радио дамжуулдаг.

Д. ДАРЖАЕВА.

Уншаа, дуулаа һэн гү

ВИКТОРИЯ РУФФО-МАРИЯ

мексикан телесериалай гол героинь

Мексикэдэнь тэрэниие эгээл бэлигтэй, эгээл дуратай актрисануудай нэгэн гэжэ тоолодог. Виктория Һаһсэр залуушье һаа, дүршэлтэйшүүлэй тоодо орохой юм. Тэрэ Мехикэдэ түрөө, тэндээ ажайууна, ажаллана.

— Миниий актриса болоһондо, эхэ эсэгэмни, ямаршье хамаагүй юм. Зургаатай байхаһаа, хойшо эжыдээ ходо актриса болохоб гэдэг байгааб. Тэд тэрэмни гэрээл хараад байдаг, тула зургаатай миниий хөөрөөе анхардагшьегүй байгаа. Эсэгэмни заводто худэлдэг һэн.

Һургуулида һураһан заншаа байгаад, арбан дүрбэтэйдөө театральна студида орооб. Тиигэжэ хайшаашье бэшэ ябатараа, нэгэ тэешээ шиндэхэ байна гэжэ болоод, нэгэтэ эжыдээ нигэжэ хэлэбэб: «Эжы, юунэйхие билэ хоёр газарта мүнгэ түлэнэбибди. Би артистка болохол хүсэлтэйю. Тэрээндээл ганса һураха-дым ааха юм?» Эжымни ойлгоно, зүбшөөгөө һэн.

Студидаа ябажа байгаад, телевиденин совексолой дамжуулгада хабаададаг болоооб. Байн байтараа, кинодошье уригдабаб, телепрограммые хүтэлжэ эхилбэб, тиигэ тиигэнээр энэ киносериалда хүрэжэ ерэлбэ даа.

— Та арбан теленовеллэдэ, табан кинофильмдэ, хоёр зүжэгтэ наадаһан байнат. Ямар рольдоо эгээл дуратай һэмта?

— Эгээл түрүүшэмни киноновеллын роль хадаа, эгээл дуратайнни наадаа үлэнхэй. «Просто Мария» гэмные хоёрдохи һуурида гарганхэ байнаб.

— Мария танда юугээрээ зохидшоогдооб?

— Бүхы талаараа. Хайшаашье гэжэ һаань, тэрэнэй нэгэнэй зэргэ хүн болоо гэһэн эрмэлзэлыень намда ехэ үнэтэй байгаа юм. Энэмнай һураһаа абаша шадаагүй худоогэй басаган. Нимэ хүн томо хото ерээд, эндэни муу муухай юумэнтэй ушарна.

Миниий героичууд намһаа олон юумэндэ һурадаг гэжэ хэлэдэгби. Харин би өөрөө героинуудтаа бүхы сэдьхалээ үгэгшэб. Мариянаа олон юумэндэ һураахаар юм.

— Энэ роль гүйсэдхэхэдэтнай хүнгэн һэн гү?

— Сериалай эхин дээрэ ядалсаа һэм. Юундэб гэхэдэ, тэн худөөгэй басаган боложо наадаһан тула хэлэ амамни, худэлсэмни, зан абаримни хуул хүдөөгэй байха байгаа.

— Телесериалда наадахада, хүнгэн бэшэ аа гү? Театр, кино гэхэ мэтэ орёошог гэбэ...

— Зүб лэ даа. Али алиндань тон ондо ондоогоор наадаха хэрэгтэй. Теленовеллэдэ, жошэнь, актер гэшэ рольдоо ябууд орохо зэргэтэй. Тэндэ удаарха сөг байхагүй. Үдэр соо хэдэн ароаад үйлэнүүдтэ хабаадана ха юмши. Хэдыхэн часай турша соо энэхэ, барихра, үзэн ядаха, дурлаха, хэдэн арбаад дахин хүбсаһаяа һэлгэхэ байнаш. Энээнние хүн бүхэнэй дабахань бэрхэтэй юм.

— Наадаһан новеллэнүүдээ экранда харадаг гүт?

— Аргатайл байгаа һаа, Мария тухай хараагүйб, Юундэб гэхэдэ, бүүлгагдаһанаймнай үглөөдэрынь лэ экранда гаража байгаа ха юм. Үглөөнэй 7-ноо һүнний 12 час хүрэтэр хүдэтхэш. Үхэтэрөө эсэшоод лэ гэртээ ерэхэдээ, элеэтхэ тэнхээгүй юумэн сэхэ орон дээрээ унахаш.

— Экранда гараад байхадаа, өөртөө ямараар харагдадаг гэшэбта?

— Һанаандамни юрэдөөншье таарадаггүй байдаг. «Юундэ нигэжэ хэлэбэ, харба гэшэбиб?» гэхэһээ эхилээд гэмэрдэгби. Өөрһөөмни шанга судья байдаггүй гэхэ байнаб.

— Манай орондо теленовеллэнүүдыетнай харахадаа шүүмжэлнэбди Зарим-даа даншье һаа, гэнэн хонгороо табигдана гү гэхээр байдаг...

— Миниихеэр хадаа, теленовеллэ гэшэмнай сагаа һайнаар үнэргэхэдэ зохид юумэн. Үлэр бүхэнэй өрёо асуудалнуудые мартаад, бээ амаруулжа һуухада болохогүй даа?

— Ажабайдалдатнай сүхэрхөөр юумэн олон дайралдадаг гү?

— Нэгэшье дахин дайралдаагүй һанаһандаа ходоо хүрэдэгби. Ажалһаа айхабтар ехэ хангалта абаная. Энэ тэрэ, жэжэ юумэн байгаал юм бээ. Тиигэбэшье амжалтануудни булиг лэ даа.

— Эгээл һүүлэйтнай амжалта ямар гэшэбэ?

— Хубүү түрэһэмни — горитой амжалта. Жэл урда тээ түрөөд хубүүгээ, гарта абахадаа, баярлаһандаа бархираа һэм. Тэрэ тойл жаргал бэлэй.

— Нүхэртнай хэн...

— Нүхэрэй та... жаргалтай эхэнэр. Нүхэрни баһал ажалтан. Бэлигтэй, намдаа айхабтар. Эухенно өөрөө ... Нинлэйнэ хоёр жэл... гасаа соо нүхэрһөө мэндэ һурааб даа.

— Гэртээ хоюулаа хадаа, үйдадаггүй...

— О, үгы аа... юулханаа гэртээ ... ратай зомди. Хар... тэй болоһоор, ... жаргадагби даа.

— Орёо асуудалтай бал, иэн түрүүн ... дадаг, хэнтэй зүб... шэбта?

— Нэн түрүүн ... хандадагби. Урда... сагадтаа хэлэдэг... дэн гурбан зомби... эгээл ехэнь гэшэ... ла гэжэ дүүмни ... риса. Мүнөө хэдэ... грамма хүтэлдэ... Марселэмнай дам... даа экранда гара... гэжэ худэлмэрилэ... мнай харахадаа. ... ехэл баярта... эсэгэдэмнай эдэ... нин бэшэ шэнэ... Теэдишье эхэ эсэ... хамта һуудаггүй. ... һаланхан юм. Тэ... мнай бидэндээ ... хумнай ааб даа.

— Танда ямар ... тагдал бии гү, а...

— Нэгэн би... Үбгэндоо хашагд... хиняа хаяха туй... хэбэ даа. Нүхэ... татахаһаа байха. ... ташье үзөөгүй х...

— Манай орон ... мэдэхэбта?

— Даб дээрэ ... мэн үгыл даа. «... рия» гэһэншье ха... һан тухайтнай м... ра шахуу болоо... басагамни телев... жа һуураһаа ду... хонходоо һэн. М... мэрине хаража... байнан үшөө ... дэлхэйдэ бии юм... жэ һанахадашье ... сериалай таанаа... шоогдохонь болг... тэндэ ямар дура... даа гэшэбиб. ... дуратайгаар хара... гэжэ һананаб.

(«Труд» газетэ... пондентын хэһэ... хуряанныгаар ...

ЗАЛУУ БҮЛЭНҮҮДЭЙ КОНКУРС

Һаяхан Хэжэнгын аймагай залуушуулай хэрэгүүдээр хорооной ЗАГС-ын болон соёлой таһагай худэлмэрилэгшэдэй үүсхэлээр залуу бүлэнүүдэй эгээн түрүүшын конкурс үнгэргэгдэбэ. Конкурсло ухибүүдээрээ юһэн залуу бүлэ хабаадажа, гэр бүлын нангин гуламта болохын тула юун хэрэгтэйб, мүнөө айл ямар эрмэлзэлтэй байхаб, гансал гэртэхи байдалаараа бээ хүреэлхэ ёһотой гү гэхэ мэтэ олон тоото асуудалнуудта хариюсан. Һонирхолтой хөөрөө үүсхээ. Хэжэнгэ, Дээдэ-Хэжэнгэ, Мэгсохон, Ородой-Адаг, Чисаана нютагуудай залуу бүлэнүүд конкурсло хабаадажа, тэдэнэй ниалта туйлхалань, туйлхала хүсэһэн нүхэдычь олоороо сэ... жа, одоошье нилээд ехэ һонирхол үүсхэ... һэн байна.

Дүшэн жэлдэ суг хамта ажаһуужа, үри зоорли тэгшэ үүсхэһэн, ажабайдалай бүхы дуу... шэлтэй айлайхи, наһаараа багшын хүнгэн бэшэ ажалда хүдэлжэ, хүндэтэ пенсиндэ гараһан Быыжит Баторовна, Георгий Мункожапович Будаевтай энэ конкурсын жюриин бүридэлдэ оруулагдажа, тус мүрысөөнэй удха шанарыень улам гүнзэгрүүлнэн байна.

Тиигэжэ конкурсдо хабаздаһан айл бүхэн урдаа табиһан зорилгонуудаа сүн бэлэлүүлжэ, мүнөө уеын залуу айлай дотороой байдал, гэр бүлын татаса. Ёһо заншал гэхэ мэтые тобоймо һайхан жишээнүүд дээрэ харуулба.

«Залуу бүлэ» гэһэн конкурсын дүнгүүдээр Хэжэнгэһээ Дарима, Сергей Дамиловтай бүлэ нэгэдэхи, Саяна, Владимир Ханхобаевтай бүлэ хөөрдохи, Чисаанаһаа Сэсэма, Борис Даждинжаповтай бүлэ гурбадахи һууринуудта гараба. Илалта туйлагшалта дурасхалта бэлэгүүд бэрхүлгадаа. Залуу бүлэнүүдэй конкурс саашаа үргэлжэлүүлэгдэхэ байна.

М. ДАГБАЕВА.

Номой таг

ТОН ШУХАЛА ШӨНИЖЭЛГЭ

Хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Дашанима Доржиевич Доржиев буряад хэлэ шөнижэлхэ талаар онсо габьяатай хүн юм. Тэрэ тон хүндэ темэ үшөө залуулаа шэлэжэ абаад, мүнөө болотороо үсэд нэтэрүүгээр шөнижэлгэнүүдээ үргэлжэлүүлнэр. Тиимэнээ «Хуушан буряад хэлэн» гэһэн монографиинь Буряадай эрдэмэй түбэй типографида гаргагдаһан ушар намайе айхастараар баясуулба. Нинэдээ олон шабинарта, нүхэдөө хабархуулан, бүхы наһан соогоо хажэ ябаһан ажалаа хэнээр лэ байна, саашадаа бүри ехэ юумэ хэхэ аабсэ гэжэ батаар найдана гэшэбди.

Тус монографи тухайнь, үнэзгы шөнижэлэл бэшэхын, тобшолол гаргахын тулада һайнаар уншаха, шулалха хэрэгтэй ааб даа. Гэбэшье иигээд хараад абахадашье, эрдэмтын айхабтар ехэ хүдэлмэри хэһэнинь гансата тодорно. Тиигэдэшье Дашанима Доржиевич Доржиевай ажалаа хэхэдэнь, яһалал хүндэ байгаа. Шөнижэлэлгынь удха болоһон хуушан буряад хэлэн тухай мэдээнүүд хоморшог лэ юм бээ. Олохон арчиуудай соо тоойыень валгижа һуугаа даа гээд ойлгохоор.

«Адаглан харамаар түүхэтэ сагта буряад арадай, тэрэнэй хэлэнэй болоод хэлэ бэшэгэй бүридэлгын ба хүгжэлтын юрэнхы ябаса», «Буряадууд болон монголнуудай хүбисхалай урда тэхи хэлэнэй, хэлэ бэшэгэй хүгжэлтэ тухай шөнижэлэгшэдэй хараа бололнууд», «Үндэһэ яһатанай болон нацинуудай бүридэлжэ байһан үе сагта хэлэнэй, хэлэ бэшэгэй хүгжэлтын тесритическэ зарим асуудалнууд» гэһэн бүлэгүүд соонь хуушанай буряад хэлэ шөнижэлгые, тиигэжэ мүнөөнэй хэлэнэй юундэ нимэ сэйдэтай болоһыень шата шатаарнь нарилаар хаража үзэхэ, энээнээ уламжалан лэ литературна хэлэ хубилгалта тухай хөөрэлдэхэ, ямаршье үндэһэгүйгөөр тобшолол хэхэгүй гээд боломжолхоор баримтанууд үгтэнхэй.

Тиимэнээ хэлэнэй юрэнхы дээрээ хүгжэлтын түүхэтэ замтай холбоотойгоор шөнижэлэлгэнүүд хэгдэхэ ёһотон гээд хэлэхээр байна. Эндэ Д. Д. Доржиевай шөнижэлэлгэ тон тубтай байха аабэ.

Тиигээдшье «Хэлэ бэшэг болон фонетика» гэһэн бүлэг соонь хуушан буряад бэшэгэй онсо эйлнүүд тухай тодорхойгоор бэшэгдээ. Тиигэжэ буряад үсэлтан ооёрын хэлэ бэшэгтэй байгаа гэһэн бодомжо бедото баримтануудаар батадхагдаба гээшэ. Гадна фонетикын талаар онсо хажуунуудтай байһаниинь сайнаг ойлгосотой.

«Лексика», «Морфологи болон синтаксис» гэһэн бүлэгүүд соо һонирхолтой зүйлнүүд баһал олон. Тиимэнээ хэлэ шөнижэлэгшэд, багшанар болон бусад хэлэндэ дуратай зондо энэ ном оложо уншыт гээд дурадханабди.

Энэ шөнижэлэлгын тон һайн талань хадаа бодото баримтануудта найдамтайгаар, түшэглэһэн ушарынь мүн. Гадна Дашанима Доржиевич Доржиев хадаа урданайгаа мэтэ үсэд нэтэрүүгээр, эрид шуудаар, анхаралтай оньодосотойгоор, нарин нягтаар шөнижэлэлгээ хэгэ. Эрдэмтэдэ бүхы һайн найханние, ехэ амжалта, аза талаан болоод элүүр энхэ байхыень үрөөе даа!

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ҮХИБҮҮД АМАРНА

Аймагай түб Хоринск һууринда һургуулиин наһанай үхибүүдые сунай сагта амаруулха үхибүүдэй талмай эмхидхэгдэнэй. Үхибүүдэй, эдиршүүлэй түбэй дэргэдэ байгуулагдаһан энэ талмайса нэгэ доро эхин классуудай 30 һурагшад амарха аргатай юм. Эдэ үхибүүд дурсагдагша түбэй багшанарай хүтэлбэри доро нютаг нутаагаа аяншалха, гар урлал хэхэ, эллэб һонин наада эмхидхэжэ хабаадалсаха байна. Нимэ талмай илангаяа томо һууринуудта ажаһуудаг айлнуудай үхибүүдэй хүмүүжэхэдэнь, эхэ, эмэгтэй гээд тэмдэглэлтэй. Юуб гэхэдэ, амаралтадаа сүлөөтэйхэн байһан багашуул эхэ, эсэгынгээ ажалгаа ошоходонь дуга сорогоорсо зайнуулгаа, тоомоо таһарха, муу харгыда ороҳо байна ха юм. Тиимэнээ һуурингай олон айлнууд эхин классуудта һурадаг хүбүүд. басагадаа энэ талмайда дуратайгаар эльгээнэ.

В. ЖИГЖИТОВ.

Түһатай зүбшөл

Эгээ мүнөө хэжэ эдигты

Зуһаландамнай болон огород дээрэмнайшье ногоон мангир, үгэрсэ, редис, помидор гэхэ мэтэ эдэшэжэ байна, наймаандашье бии болоохой. Тэдэ бүгэдые үнэтэйшье һаань, шадалайнгаа зэргээр худалдан абажа гү, али оорыхиеэ жаа, ехэшье һаань, урмашан эдихэ саг ерэбэ. Тиимэнээ буйлуулан эдихынтнай тулада саладай хэдэн рецепт үгэхэмшай.

1. ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 2 монсогор редискэ, нэгэ томо халбага ногоон мангир, һайса болгоһон 2 үндэгэн, стаканай дүрбэнэй гурбан хубй соохэй, дабһан.

Угаагаһан, сэбэрлэгдэһэн редисые монсогор зангаарнь нимгэхэнэр хэршээд, мангиргаа холижо, амһарта соо хэзд, мүн лэ түхэреэхэнүүдээр отолһон үндэгэнүүдээр дээрэһээнь хушаад, дабһаалгаһан зөөхэйгээр хушажархиха юм. Салат бэлэн.

2. 500 грамм һонгино, 4—5 болоһон үндэгэн, 100 грамм майонез, нэгэ томо халбага уксус.

Үгэрсэ, редис, помидор гэхэ мэтэ эдэшэжэ байна, наймаандашье бии болоохой. Тэдэ бүгэдые үнэтэйшье һаань, шадалайнгаа зэргээр худалдан абажа гү, али оорыхиеэ жаа, ехэшье һаань, урмашан эдихэ саг ерэбэ. Тиимэнээ буйлуулан эдихынтнай тулада саладай хэдэн рецепт үгэхэмшай.

1. ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ ЮУМЭН: 2 монсогор редискэ, нэгэ томо халбага ногоон мангир, һайса болгоһон 2 үндэгэн, стаканай дүрбэнэй гурбан хубй соохэй, дабһан.

Угаагаһан, сэбэрлэгдэһэн редисые монсогор зангаарнь нимгэхэнэр хэршээд, мангиргаа холижо, амһарта соо хэзд, мүн лэ түхэреэхэнүүдээр отолһон үндэгэнүүдээр дээрэһээнь хушаад, дабһаалгаһан зөөхэйгээр хушажархиха юм. Салат бэлэн.

2. 500 грамм һонгино, 4—5 болоһон үндэгэн, 100 грамм майонез, нэгэ томо халбага уксус.

Һонгиноёо томохон бэһэлиг гаргаһан хэмжүүлэгдэнэр хэршээд, эмаль түрхигдэһэн амһарта соо хэгты. Удаань хоёр стакан хахад уһа бусалгаад, халта уксус хэзд, бусалма халуун уһаяа һонгино дээрээ хэжэрхигты. Тэрэнээ бүтүүгээр хабхагдаһан бээрээ, стол дээрээ хурэтэрнь табижархигты. Хурэһэн хойкоь уһыень адхаад, томо томоор хэршэгдэһэн үндэгэнтэй холёод, майонез хэзд, хүйтэн газарта байлгаһанай һүүлээр стол дээрээ табиха юм.

3. Һайса болгогдоһон зургаан монсогор үндэгэн, 5 томо халбага майонез, 4 томо халбага зөөхэй, дабһалагдаһан 2 үгэрсэ. 1 һонгино, 1 жаахан халбага хрен, дабһан, сахар бэлдэгты.

Үндэгэн һонгино хоёроо сахарилан хэршээд, амһарта руу хэхэт. Үгэрсээ тэбхэрхонуудаар хэршээд, урэлэнһээнь сэбэрлээд, майонез зөөхэй хоёроо хэжэ худхахат. Үдэһэн гурбаяа нэмээд, эдэ бүгэдээ үндэгэн дээрээ тэхэт. Бэлэн болоһон салаада 1 час соо хүйтэндэ байлгаад, эдихэдэтнай болохо.

4. Халларай үниэгэн набшаһые 2—3 минута соо халуун уһанда шинжэжэ абаад, жэжэхэнээр хэршээд, жэжэхэнээр хэршэгдэһэн, шанаһан хүйтэн мяхантай худхаад, үнэгэнэй бүгардаһаар шөмэглээд эдигты.

Энэ саладта 150 грамм халлар, 100 грамм мяхан, ухаад үндэгэн, горчица, дабһан, уксус хэрэгтэй.

5. 150 грамм халлар консервированнэ 150 грамм горохтой таһаро худхаад, зөөхэйнь хэжэрхэ өөртөө таарамаар хэзд, уксус нэмээд эдихэдэтнай, ехэ амтатай хурса салат болохо.

6. Жэжээр хэршэгдэһэн халлар дээрэ үндэгэ, зоохэй хэзд салат болгогты. **50 грамм халлар, 1—2 үндэгэн, 30 грамм зөөхэй хэрэглэгдэнэ.**

7. 60 грамм үгэрсэ, 20 грамм халлар, 30 грамм зөөхэй. 1—2 үндэгэн.

Бэлдэгдэһэн сөөгө, халлараа хэршэгдэһэн үндэгэнтэй худхаад, зөөхэй хэхэт.

8. 200 грамм халаахай, таба һалаатай 20 набшаһан, 1 һонгино. 2 томо халбага укроп гү, али петрушка, 2 томо халбага ургамалай тоһон, 2 үндэгэн, 2 халбага уксус.

Хэнэ халаахай, таба һалаа угааһан бээрээ, дабһатай уһанда (1 жаахан халбага дабһа 1 литр уһанда), дэбтээгээд, жэжэхэнээр хэршэхэт. Һонгиноо хэршэхэт. Эдэ бүгэдээ үндэгэнтээ холихот. Бэлэн саладаа ургамалай тоһоор ба уксусаар хушаад, дээгүүрнь ногоон набша намаагай зүйл үбэнүүлхэ юм.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМЛЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ Калинин-швилиин үйлсэ 23, «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи—2-54-54, редакторай орлогшоной — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76. таһагууд: соседуудэй худалмэриин ба иитын эмхинуудэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36. (даагшань) 2-63-80, 2-67-81, 2-61-35. соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын худалмэриин ба мэдээлэлэй—5-2-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудай—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-55-95 Манай корреспондентнүүд: Агинскда —3-42-19, Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67. Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери— —2-23-67 вахта—2-56-62

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Индекс 50901 Хэһэг 6.500.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 21.40.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45.

Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэллэ абтанхай.

БУРЯТИЯ

мүнөөдэрэй номерто

Тэжээл бэлэдхэлгын халуун хаһа. «Эхэ, эсэгэнэрэй хуушан аргаар найдамтай гү?—Б. Шарановай статья.

«Тохойн шөнээн сабшалан дээрэһээ»—С. Пилюгинэй тэмдэглэл.

Шинидхэгдэхэ ёһотой асуудалнууд. «Уһанай аюулай хойшолонгууд үнгэрнэ аабза гэжэ бү найдагты»—Г. Хибановай статья.

Арадай депутадай үгэ. «Бүхы юумэн дэлгүүрэй долгиндо орохо ёһотой гү?»—А. Балдуевай статья.

Хэшээл. «Вексель ба манай эрхэ»—Е. Дондоковагай зүбшөөлнүүд.

Уншаа, дуулаа һэн гү

ЭДИР ГЭМТЭД ОЛОШОР

Һүүлэй үедэ гэмтэ ябадал хэгшэлэй дунда залуу үетэнэй тоо хараа байса дээшэлээ. Июлиин 26-һаа августын 2 хүрэтэр долоон хоногой туршадашье залуушуулай гэмтэ ябадал олон байгаа.

Июлиин 26-да Хоринск ОВД-дэ нэгэ хүн хандаба. Июлиин 22-то гэртэхи үүдэнэйнь сууга эбдээд, ороһон хулгайшад 6 мянган түхэриг, шэл архи гэжэ мэтые хулуугаа юм ха. Милицийн хүлэмэрилэгшэдэй мүрдэлгын һүүлээр 14 наһатай хөөр гэмтэн баригдаа һэн.

Магазинуудай кассын апарадуудай чегүудые хуурмагаар хэхэ ушарнууд олоһорноор. Жэшээлхэдэ, июлиин 27-до Железнодорожно райной Пушкинай нэрэмжэтэ үйлсоор оршодог «Экспресс» магазинда Удальцов гэһэн хуулиин наһа гүйсөөгүй хубүүн 56 мянган түхэригэй худал чегээр эд бараа абаха һанаатай байтараа. баригдаа. Мүрдэлгэ хэхэдэ, тэрэ чек хэһэн хүниинь—Дрянько гэгшэ элирүүлэгдээ.

Гэртэнь хулгай ороһон тухэй июлиин 28-да Закаменск хотодо ажаһуудаг охэнэр милицидэ дуулгаба. Июлиин 17-до 30 мянган бархираа һэм. Тэрэ тойл жаргал бэлэй.

— Нүхэртнай хэн...

— Нүхэрэй та... жаргалтай эхэнэр. Нүхэрни баһал ажалтан. Бэлигтэй, намдаа айхабтар. Эухенно өөрөө ... Нинлэйнэ хоёр жэл... гасаа соо нүхэрһөө мэндэ һурааб даа.

— Гэртээ хоюулаа хадаа, үйдадаггүй...

— О, үгы аа... юулханаа гэртээ ... ратай зомди. Хар... тэй болоһоор, ... жаргадагби даа.

— Орёо асуудалтай бал, иэн түрүүн ... дадаг, хэнтэй зүб... шэбта?

— Нэн түрүүн ... хандадагби. Урда... сагадтаа хэлэдэг... дэн гурбан зомби... эгээл ехэнь гэшэ... ла гэжэ дүүмни ... риса. Мүнөө хэдэ... грамма хүтэлдэ... Марселэмнай дам... даа экранда гара... гэжэ худэлмэрилэ... мнай харахадаа. ... ехэл баярта... эсэгэдэмнай эдэ... нин бэшэ шэнэ... Теэдишье эхэ эсэ... хамта һуудаггүй. ... һаланхан юм. Тэ... мнай бидэндээ ... хумнай ааб даа.

— Танда ямар ... тагдал бии гү, а...

— Нэгэн би... Үбгэндоо хашагд... хиняа хаяха туй... хэбэ даа. Нүхэ... татахаһаа байха. ... ташье үзөөгүй х...

— Манай орон ... мэдэхэбта?

— Даб дээрэ ... мэн үгыл даа. «... рия» гэһэншье ха... һан тухайтнай м... ра шахуу болоо... басагамни телев... жа һуураһаа ду... хонходоо һэн. М... мэрине хаража... байнан үшөө ... дэлхэйдэ бии юм... жэ һанахадашье ... сериалай таанаа... шоогдохонь болг... тэндэ ямар дура... даа гэшэбиб. ... дуратайгаар хара... гэжэ һананаб.

(«Труд» газетэ... пондентын хэһэ... хуряанныгаар ...

Улаан-Удэ... педучилищин... ажалай в... турбан «Беларусь» Омбоевада... **Владимир М...** сагһаа уриг... һан ушарсаа... налал гашу...

Арадай депутадай үгэ. «Бүхы юумэн дэлгүүрэй долгиндо орохо ёһотой гү?»—А. Балдуевай статья.

Хэшээл. «Вексель ба манай эрхэ»—Е. Дондоковагай зүбшөөлнүүд.

Буряад Р... МВД-гэй хэбл...

БОРОО...

...ондо Агын округаан-Уула нютагай ...та дээрэ үбэр... ...дэлгын дүнгүүдэ... ...тэ ябадал ...хура бороотой бай... ...хойшолонтой г... ...лэгдээ. 1952 о... Улаан-Удэ хото... ...ннэнүүдтэшье, хэтэ... ...даг хүн наһа... ...ннил байгаа. Өг... ...даад, хэрүүл т... ...дээ алажархёо... Үнэгэрһэн хүн... ...ншарта, хүнэй ... гэмтэгэлэнэ, ...ерөөгтэй үбнэ аба... ...яа болиходоо, хүр... ...орон, Шэтын бол... ...область, хизаарнуу... ...бэй баатай болонхо... ...ябахадаа, мүнө... ...ика соо үбнэ хуряа... ...кал байна.

...ша оной августы... мэдээлэлээр бухы ...хурлагдажа ...ораалагдаһан түсэбэ... ...ёдондо энэ үе... ...центнер үбнэн аб...

...гаан. Ниг